

SES VE GÖRÜNTÜ NAKLİ YOLU İLE DURUŞMAVE UYGULAMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Hearing through Audio and Visual Transfer and Evaluation of Implementation

Doç. Dr. Aziz Serkan ARSLAN*

Öz: Çağımızda yaşanan dijital gelişmeler yargılama hukuku alanında duruşmaların yapılma yöntemine ilişkin olarak e-Duruşma şeklinde farklı bir seçenек ortaya çıkarmıştır. Bu yöntemle ilişkin ülkemizdeki ilk yasal düzenleme, günümüz teknolojisinin yargılama alanında kullanılması, hız ve etkinlik sağlanması amacıyla kanun koyucu tarafından 04.02.2011 tarihinde 27836 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nu 149 maddesi ile kaleme alınmıştır. "Ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla veya başka yerde duruşma ıcrası" madde başlığı altında, taraflardan birinin talebi üzerine talep eden tarafın veya vekilinin, aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden duruşmaya katılmalarına ve usul işlemleri yapabilmelerine ayrıca mahkemenin resen veya taraflardan birinin talebi üzerine; tanışın, bilirkişinin veya zamanın aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden dinlenilmesine karar verebileceği düzenlenmiştir. Medeni yargılama hukukunda temel dayanağını Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.149 ile bulan alan e-Duruşma yöntemi, HMK'nın yürürlüğe girdiği tarihten pandemi'nin başladığı 2020 yılına kadar pratikte sık uygulanmayan bir yöntem olarak kalmıştır. Ancak aniden ortaya çıkan pandemi koşullarının da etkisiyle özellikle salgının yayılma hızının önlenmesi amacıyla her alanda alınan tedbirler kapsamında HMK m.149 hükmünde değişikliğe gidilerek taraflarca e-Duruşma yöntemine başvuru kolaylaştırılmış, mahkemelerde e-Duruşma yönteminin gereksinimlerinden olan teknolojik altyapının tamamlanmasına önem verilmiş ve e-Duruşma uygulanmasına ilişkin daha detaylı usul ve esasları içeren, HMK'nın 149. maddesinin beşinci fıkrasına dayanılarak hazırlanan "Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik" 30 Haziran 2021 tarihli 31527 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Uluslararası zeminde kabul gören, ulusal strateji belgelerinde ve mevzuatımızda da yer alan, çağımızın gerekleri ile uyumlu olduğu hususunda kuşku bulunmayan 'e-Duruşma' sisteminin yaklaşık üç yıllık uygulamasında teknik altyapı çalışmaları sayesinde sistem neredeyse ülkemizdeki tüm mahkemelerde kullanılmaya başlanılmış, özellikle taraflar açısından daha hızlı, ucuz ve basit olması gibi avantajları nedeniyle üzere sıklıkla başvuru bir duruşma yöntemi haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ses ve Görüntü Nakli, E-Duruşma, Dijitalleşme, Medeni Usul Hukuku, Teknoloji

Abstract: The digital developments in our age have revealed a different feature in the form of e-trial regarding the method of adjudication in the field of judicial law. The first legal regulation regarding this method was written by the legislator with 149 articles of the Law No. 6100 on Civil Procedure, published in the Official Gazette No. 27836 on 04.02. Under the article titled "execution of execution by means of audio and video transmission or elsewhere", upon the request of the parties, upon the request of the party or the case of one of the parties; It is regulated that the witness, the expert or the expert will decide that they can be heard at the place where they are, by transmitting the sound and the image at the same time.

The e-Hearing method, which found its basis in civil evaluations with Article 149 of the Code of Civil Procedure, remained a method that was not used as often in practice until 2020, when the pandemic broke out in the country where HMK entered. However, the application to the e-Hearing method was facilitated, the technological infrastructure, which is one of the costs of the e-Hearing method, was given importance to the end of the e-trial method, and the scope of the pandemic conditions, which suddenly emerged, was divided into all areas in order to eliminate the effects of the special generation for the users. Based on the fifth paragraph of Article 149 of the HMK, which contains more detailed procedures and principles regarding the procedure, the small "Regulation on the Execution of the Hearing by Transmission of Audio and Video in Civil Procedures" was published in the Official Gazette dated 30 June 2021, 31527 and seized.

The 'e-trial' system, which is internationally accepted, included in national strategy documents and our legislation, and which has no doubt that it is compatible with the requirements of our age, has started to be used in almost all courts in our country, especially thanks to the technical infrastructure works, in the approximate three-year implementation of the system. It has become a frequently used trial method due to its advantages such as being cheap and simple.

Keywords: Audio and Video Transmission, E-Hearing, Digitization, Civil Procedure Law, Technology

* Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Usul İcra İflâs Hukuku Anabilim Dalı, azizserkanarslan@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7703-3044.

Makale Geliş Tarihi: 02.09.2023, Makale Kabul Tarihi: 18.10.2023

DOI : 10.57083/adaletdergisi.1391746

GİRİŞ

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 149. maddesinde düzenlenen, hukuk yargılamalarında dosya taraf veya vekillerinin aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden duruşmaya katılmalarına ve usûl işlemleri yapabilmelerine, ayrıca tanığın, bilirkişinin veya uzmanın aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden dinlenilmesine imkân sağlayan 'e-Duruşma' uygulaması ülkemizde 15 Eylül 2020 tarihinde hayata geçirilerek uygulanmaya başlanmıştır.

E-Duruşma yönteminin ve uygulamasının değerlendirildiği bu çalışmada öncelikle e-Duruşma yönteminin özellikleri irdelenerek klasik (fiziki) duruşma yönteminden farkları ortaya konulmuştur. Daha sonra e-Duruşma yöntemine ilişkin başvuru usulü ve icra edilmesi aşaması, yargı kararları ve uygulamadaki sorunlarla birlikte ele alınmıştır.

I. E-DURUŞMA KAVRAMI

Ses ve görüntü nakli yolu ile duruşma yapılması yönteminden mevzuatta bahsedilirken ceza hukuku alanında SEGBİS, medeni yargılama hukukunda ise e-Duruşma şeklinde kısaltmalar kullanılmaktadır¹. Uluslararası hukukta ise bu yöntem videokonferans yöntemi olarak adlandırılmaktadır².

¹ Süha Tanrıver, Medeni Usûl Hukuku, Cilt 1, Ankara-2021, s.774; Ramazan Arslan/ Ejder Yılmaz/ Sema Taşpınar Ayvaz/ Emel Hanağası, Medeni Usûl Hukuku, 8. Baskı, Ankara-2022, s.368 vd.; Hakan Pekcanitez/ Muhammet Özkes/ Mine Akkan/ Hülya Taş Korkmaz, Medeni Usûl Hukuku, 15. Bası, İstanbul-2017, s.1347; Baki Kuru/ Burak Aydın, Medeni Usûl Hukuku El Kitabı, 2. Baskı, Cilt 1, Ankara-2021, s.564; Yavuz Alangoya/ Kamil Yıldırım/ Nevhis Deren-Yıldırım, Medeni Usûl Hukuku Esasları, B.7, İstanbul-2009, s.189; Abdurrahim Karlı, Medeni Muhakeme Hukuku Ders Kitabı, 3.Baskı, İstanbul-2012, s.544; Murat Atalı/ İbrahim Ermenek/ Ersin Erdoğan, Medeni Usûl Hukuku, 4. B, Ankara-2021, s.440; L. Şanal Görgün, / Levent Börü/ Mehmet Kodakoglu, Medeni Usûl Hukuku, 11. Baskı, Ankara-2022, s.366.

² Ses ve görüntü nakli ile duruşma yapılması yönteminde başı çeken Anglosakson hukukunda bu yöntem "Videoconferencing", Alman hukukunda ise "Videokonferenz" olarak adlandırılmaktadır. Bkz. Wolfgang Krüger/ Thomas Rauscher/ Jörn Fritsche, Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung, B.1, 6. Auflage, 2020, s.1136 vd.; Friedrich Stein/ Martin Jonas/ Dieter Leipold: Kommentar zur Zivilprozeßordnung, Band 3, § 128-252, 22. Auflage, 2011, s.156; Heinz Thomas/ Hans Putzo/ Christian Seiler: Zivilprozeßordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und den Einföhrungsgesetzen, 42.Auflage, München-2021, s. 376; Hans-Joachim Musielak/ Wolfgang Voit/ Max Stadler: Zivilprozeßordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz, 19. Neubearbeitete Auflage, München-2022, s. 665; Monica Anders/ Burkhard Gehle: Zivilprozeßordnung mit GVG und anderen Nebengesetzen, 80. Auflage, 2022, s.646; Hanns Prütting/ Markus Gehrlein: Zivilprozessordnung Kommentar, 13. Auflage, Köln-2021, s.599; Federal Court of Australia: Videoconferencing, <http://www.fedcourt.gov.au/services/videoconferencing-guide>; The Civil Procedure Rules of England and Wales This Practice Direction supplements CPR Part 29/1.

E-Duruşma kavramı kanun koyucu tarafından e-Duruşma Yönetmeliğinin 3. maddesinde hukuk yargılamalarında aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden, tarafın veya vekilinin duruşmaya katılmalarını ve usûl işlemleri yapabilmelerini; tanığın, bilirkişinin, uzmanın ve diğer ilgililerin dinlenilmelerini sağlayan yöntem olarak tanımlanmıştır. Esasen E-Duruşma yöntemi, ses ve görüntü nakli yoluyla gerçekleşen duruşmalar da dahil olmak üzere mümkün olan tüm yargılama işlemlerinin bu yolla gerçekleşmesini amaçlayan videokonferans yönteminin bir kesitidir. Bu bağlamda videokonferans yöntemi, kanunda belirlenen ve özel bir yargılama kesitini kapsayan duruşmaların e-Duruşma ile yapılmasını da kapsayan hatta mümkün olan tüm yargılama işlemlerinin bu yolla gerçekleşmesini amaçlayan yöntemin genel bir ifade biçimidir.

II. E-DURUŞMA YÖNTEMİNİN UYGULAMAYA GİRMESİ

E-Duruşma yönteminin hukuk yargılamasında kullanımına ilişkin ilk düzenlemeler 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununda yer almıştır. HMK m.149 hükmü ile ses ve görüntü nakli yöntemi ile taraf, tanık ve bilirkişi dinlenebileceği düzenlenmiştir. Aynı şekilde isticvap ve yemin delillerine başvuru hallerinde de bu işlemler hüküm verici mahkeme önünde gerçekleştirilemiyorsa, mümkün mertebe videokonferans yönteminden yararlanılması, bunun için gerekli imkânlar yoksa, istinabe yoluna başvurulması gerekliliği de ilk kez HMK m.172 ile yasal düzenleme altına alınmıştır³.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 01.10. 2011 tarihinde yürürlüğe girdiği halde; Kanunun ses ve görüntü nakli ile duruşmaya ilişkin hükümleri ancak pandemi sürecinde 15 Eylül 2020 tarihinde hayata geçirilerek uygulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda 2020 yılı Mart ayından itibaren dünyayı ve ülkemizi etkisi altına alan COVID-19 salgınının da etkisiyle kanun koyucu hukuk yargılamasında da videokonferans yönteminin yaygın olarak kullanımının artması amacıyla 2020 yılı Temmuz ayında HMK m.149 hükmünde önemli bir değişikliğe gitmiştir. Madde hükmünde yapılan değişikliğe göre önceden her iki tarafın rızası ile başvurulabilen videokonferans yöntemine artık taraflardan birinin talebi üzerine de mahkemece karar verilebileceği düzenlenmiştir. Buna müteakip hukuk mahkemelerinde hızla gerekli altyapı hazırlıklarına başlanarak kısaca e-Duruşma adı verilen sistem ile özellikle taraf vekillerinin buldukları yerlerden online olarak taraf oldukları hukuk mahkemesi duruşmalarına katılmaları mümkün hale gelmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu haricinde ülkemizde e-Duruşma yönteminin yaygınlaşma sürecine paralel olarak yöntemin

³ Almanya'da Medeni Usûl Kanununda 2001 yılında yapılan reformla, videokonferans yöntemi ile tanıkların bilirkişilerin ve tarafların dinlenmesi mümkün hale gelmiştir (ZPO § 128a); Bkz. Prütting/ Gehrlein, s.600; Ulf Andreas Nissen, Die Online-Videokonferenz im Zivilprozeß, Frankfurt am Main-2004, s.26.

uygulanmasına ilişkin daha detaylı usûl ve esasları içeren, HMK'nın 149. maddesinin beşinci fıkrasına dayanılarak hazırlanan "Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik" 30 Haziran 2021 tarihli 31527 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Tüm dünyayı ve ülkemizi etkisi altına alan COVID salgını ses ve görüntü nakli ile iletişimin hayatın her alanında vazgeçilmez olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda özellikle dijitalleşmenin gelişimine paralel olarak e-Duruşmanın yargılamada tam anlamıyla yaygınlaşmasıyla birlikte, en başta HMK m.149 düzenlemesi ve bununla ilgili maddelerin önemi daha da artacaktır.

III. E-DURUŞMA YÖNTEMİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Dijitalleşmede yaşanan gelişmelere paralel olarak hayatın her alanında gözlenen değişim ve ortaya çıkan yeni fırsatlar, yargılama hukukuna alanında da tezahür etmiştir. Bu bağlamda daha adil bir yargılamaya için fiziki duruşmalar yanında dijitalleşmenin nimetlerinden faydalanılarak e-Duruşma yöntemi de alternatif olarak kullanılmaya başlanılmıştır. E-duruşmanın temel özelliklerinden birisi hüküm verici mahkemede tarafların, tanığın, bilirkişinin, uzmanın ve diğer ilgililerin hâkim huzurunda fiziken doğrudanlık ilkesine uygun şekilde dinlenilmesi yerine, buldukları yerden dinlenilmesine fırsat sağlamasıdır. Bunun temelinde doğrudanlık ilkenin katı biçimde uygulanmasının usûl ekonomisi bakımından yaratacağı olumsuzlukları önleme düşüncesi yatmaktadır⁴.

E-Duruşma yönteminin kullanılmaması halinde usûl ekonomisine riayet adına tarafların ve delillerin hâkim huzurunda doğrudan dinlenmesine istisna kabul edilecek diğer usûlî yöntemler arasında istinabe yoluna başvurulması (HMK m.172), naip üye vasıtasıyla delillerin toplanması (HMK m.354), tanığın yazılı ifadelerinin kabulü (HMK m.246) sayılabilir. Ancak e-Duruşma yönteminin avantajları ile sayılan vasıtalı veya uzaktan gerçekleştirilen diğer usuli işlem ve yöntemler karşılaştırıldığında mahkeme için öncelik taraflardan birinin HMK m.149 gereği talep etmesi veya mahkemenin resen gerekli görmesi halinde e-Duruşma yönteminin kullanılması olmalıdır. Eğer ki E-Duruşma yönteminin kullanılması teknik veya hukukî sebeplerle mümkün değil ise ve şartları oluşmuşsa hüküm verici mahkemenin bir üyesi olan naip hâkim görevlendirilmesi yoluna başvurulabilir. Bu seçenek de hukuken mümkün değil ise istinabe yöntemine başvurulmalı, son tercih olarak ise gerekli görülen durumlarda yazılı tanık ifadesi alma yöntemi ile delil toplanması ve değerlendirilmesi işlemi gerçekleştirilmelidir.

E-Duruşmanın diğer bir özelliği ise E-Duruşma Yönetmeliğinin m.13/1 fıkrasında belirtildiği üzere e-Duruşmanın, mahkeme huzurunda

⁴ Walter Rechberger/ Daphne Ariane Simotta, Grundriss des Österreichischen Zivilprozeßrechts: Erkenntnisverfahren, Wien-2003, s.177; Rosenberg/ Schwab/ Gottwald, s.516; Pekcanitez/ Erdönmez Usûl, s.839

yapılan duruşma ile aynı hukukî sonuçları doğurmasıdır. Buna göre tarafların duruşmaya gelmemesi, sonuçları ve davanın açılmamış sayılması, duruşma düzeni, soru yöneltme, kayıt ve yayın yasağı, tutanak düzenlenmesi, zabıt katibinin bulundurulması zorunluluğu gibi duruşma icrasını ilgilendiren hükümler e-Duruşma içinde aynen geçerlidir. Yine e-Duruşma Yönetmeliği m.14/1 de yer alan '*e-Duruşma düzeni, mahkeme huzurunda yapılan duruşma düzeniyle aynı usûl ve esaslara tabidir.*' hükmü gereği e-Duruşma esnasında duruşma düzenini bozacak seslerin, görüntülerin, davranışların ortaya çıkması halinde hâkim, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 151 hükmü gereği duruşmanın düzenini bozan kimseyi, bunu yapmaktan men edebilecek ve gerekirse, avukatlar hariç, derhâl e-Duruşmaya son verebilecektir⁵.

E-Duruşmanın en önemli özelliklerinden birisi de hukuk usûlünde yargılamaya hâkim olan tüm ilkelerin, ses ve görüntü nakli ile gerçekleşen e-Duruşma için de geçerli olmasıdır⁶. Ses ve görüntü nakli ile gerçekleşen duruşmaların ilkeler bakımından tereddütler doğurması veya bu ilkelerin alt unsurlarının farklılaşması söz konusu olsa da e-Duruşma yönteminin yaygınlaşması kişilere daha kolay ulaşılmasını, engellerin ortadan kaldırılmasını, yargılamada yer alıp düşüncelerini ifade etmelerini kolaylaştırır. Bunun sonucunda ise tarafların yargılamadaki etkinliği ve katılımı artacak, onlara kendisi ile ilgili yargılamada doğrudan bulunma, söz söyleme, etki etme imkânı sağlanmış olacaktır⁷.

Son olarak günümüzde tüm dünyada yargılamada ses ve görüntü naklinin kullanımının yaygınlaştırılması konusunda devletler ve Avrupa Birliği tarafından stratejik programlar hazırlanmakta, buna ilişkin altyapı yatırımları için büyük bütçeler ayrılmaktadır. Bu bakımdan e-Duruşma yönteminin artık yargılamanın vazgeçilmez bir parçası haline geldiği ve gelecekte öneminin giderek daha da artacağı konusunda usul doktrininde genel bir kabul olduğu söylenebilir.

IV. E-DURUŞMA TALEBİ

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.149/1 hükmüne göre taraflardan birinin bulunduğu yerden e-Duruşmaya katılabilmesi ve usûl işlemlerini yapabilmesi için açıkça bir talep şartı aranmaktadır. Mahkeme resen, tarafların sonradan rızası ile olsa dâhi e-Duruşma yapılmasına kural olarak karar veremez⁸. E-Duruşma yapılmasına başvuru hakkı olan

⁵ Alman hukukunda da benzer uygulama için bkz. Richard Zöllner/ Reinhard Greger, Zivilprozessordnung, 33. Auflage, 2020, s.557; Tanrıver, s.768.

⁶ Monica Anders/ Burkhard Gehle: Zivilprozessordnung mit GVG und anderen Nebengesetzen, 80. Auflage, 2022, s.648.

⁷ Muhammet Özekes, Dijital Çağda Yargılama, Adalet Erişim ve Yargılama İlkelerine Genel Bakış, Dijital Çağda Medeni Yargı, Ankara-2022, s.13-55, s.46.

⁸ Mehaz Alman Usûl Kanunu ZPO m.128a/1 hükmünde HMK'dan farklı bir düzenleme bulunmaktadır. Buna göre mahkeme, tarafların, yasal temsilcilerinin ve vekillerinin duruşma süresince başka bir yerde kalmalarına ve usûlî işlemleri buradan yapmalarına, başvuru üzerine veya resen karar

taraf ve onların vekilleridir. Hatta vekil, taraf için ve taraf da tersine vekil için e-Duruşma başvurusunda bulunabilir. Kanun maddesi gereğince taraf veya vekilin kanunla kendilerine tanınan bu hakkı kullanırken mahkemeye gerekçe sunmasına, neden e-Duruşma talep ettiği konusunda mahkemeyi ikna etmesine gerek yoktur.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 73 uyarınca vekil, vekil edenin iznine bağlı olmaksızın e-Duruşma talebini davaya vekaletin yasal kapsamı içerisinde kaldığı için ayrıca özel yetkiye gerek kalmaksızın, genel vekaletname ile müvekkili adına yapabilecektir⁹. Birden fazla vekil ile takip edilen dosyalarda e-Duruşmaya, ancak talepte bulunan ve talebi kabul edilen vekiller katılabilecektir (Yönetmelik m.13/2)¹⁰.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.149/1 hükmünde açıkça belirtilmese dahi HMK m.58 ve m.60 gereği taraflar arasında ihtiyari veya mecburi dava arkadaşlığı bulunan durumlarda e-Duruşma talebi usul hukukunda sonuçları olan bir usul işlemi olmadığından her bir dava arkadaşı birbirinden bağımsız olarak kendisi adına e-Duruşma yapılmasını ve kendisinin e-Duruşma vasıtasıyla dinlenmesini mahkemeden talep edebilecektir¹¹. Aynı şekilde davaya müdahil olan kişiler de yanında katıldığı tarafın onayına ihtiyaç duymaksızın kendisinin e-Duruşma ile davaya katılmasını ve dinlenmesini mahkemeden talep edebilecektir (HMK m.68). Bunun için karşı tarafın onayı da gerekli değildir¹².

---

verebilmektedir. Bkz. Nissen, s.33. Ancak tarafın duruşmaya videokonferans yoluyla katılma zorunluluğu yoktur. Yasa izin vermekten bahseder ve bu nedenle taraf, mahkeme huzurundaki sözlü duruşmaya şahsen katılmakta özgürdür. Bkz. Krüger/ Rauscher/ Fritsche, s.1137; Hal böyle olmakla birlikte HMK m.149/3'te düzenlenen istisna gereği mahkeme, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri dava ve işlerde ilgililerin, aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden dinlenilmesine resen karar verebilir.

⁹ Anders/ Gehle, s.648.

¹⁰ 'Av. İ.nin 28.03.2022 Tarihinde UYAP'a kaydedildiği, vekilin 14.04.2022 Tarihli celse için usûlüne uygun olarak e-duruşma talebinde bulunduğu, ilk derece Mahkemesi hakimi tarafından da e-Duruşma talebinin UYAP üzerinden onaylanarak kabul edildiği anlaşılmalıdır; ilk derece Mahkemesi hakimince davalı vekilinin e-duruşma talebi kabul edildiği halde daha sonra talebin reddedilmesinin savunma hakkını kısıtlar nitelikte olduğu düşünülmektedir.' İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 10. Hukuk Dairesi, Esas No: 2022/2209, Karar No: 2022/1973, K.T: 04.10.2022. <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/yargitayindex.htm>

¹¹ Nedim Meriç/ Tuğçe Arslanpınar Tat: Elektronik Ortamda Duruşma ve Diğer Yargı Faaliyetlerinin İcrası, Dijital Çağda Medeni Yargı, Ankara-2022, s.189-243, s.210 vd.

¹² Krüger/ Rauscher/ Fritsche, s.1137. Meriç/Arslanpınar Tat'a göre fer'i müdahilin elektronik ortamda duruşmaya katılmasına hâkim kendiliğinden karar vermemelidir. Feri müdahilin elektronik ortamda duruşmaya katılma konusunda taraf ve vekile ilişkin esaslara tâbi olduğu düşünülmeli; tanık veya bilirkişi gibi delillerin incelenmesinde kabul edilecek esaslar fer'i müdahil bakımından uygulama alanı bulmamalıdır. Fer'i müdahilin elektronik ortamda duruşmaya katılmasını, yanıda katıldığı taraf talep etmemelidir. Ancak fer'i

Buna karşın tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri kamusal yönü ağır basan babalık davası, evlenmenin butlanı, nüfus kayıt düzeltme davası, küçüğün korunması gibi dava ve işlerde HMK m.149/3 hükmü ile taraflardan birinin talepte bulunma zorunluluğuna bir istisna getirilmiş, taraflar talepte bulunmasa bile ilgililerin, aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden dinlenilmesine mahkemenin resen karar verebileceği düzenlenmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.149/2 hükmü gereğince tanığın, bilirkişinin veya uzmanın e-Duruşma yolu ile buldukları yerden dinlenilmesi için tarafın talepte bulunması zorunlu değildir. Hâkim, tanığın, bilirkişinin veya uzmanın e-Duruşma yolu ile buldukları yerden dinlenilmesine tarafın talebi üzerine karar verebileceği gibi taraf talepte bulunmamış olsa bile resen karar verebilecektir. Mahkeme bu kararı verirken keyfi davranmamalı, geçerli bir sebep yok ise bu kişilerin bizzat duruşmaya katılmalarını sağlamalıdır.

E-Duruşma talebi tek taraflı bir usûl işlemidir. Taraf usûl işlemleri davanın açılmasından hükmün kesinleşmesine kadar yargılamanın ilerlemesi amacıyla, tarafların aralarında yaptıkları ya da tarafla mahkeme arasında yapılan işlemlerdir¹³. Bu işlemler, yargılamanın yürütülmesine yarayan ve bu şekilde davanın sonucuna etkili olan irade ve bilgi açıklamalarıdır. Taraf usûl işlemleri, medenî hukuk hükümlerine tâbi olmadığından, kural olarak irade fesadı sebebiyle iptal edilemezler, şarta bağlanamazlar. Ancak usûl işlemlerinin maddî bir hatadan kaynaklandığı hallerde geçersiz sayılmaları mümkündür¹⁴. Bu bağlamda e-Duruşma talebi karşılıklı şarta bağlı yapılamayacağı gibi irade sakatlığı halleri dışında geri alınamaz. Ancak pratikte talep sahibinin e-Duruşmaya katılmasına izin verilse dahi yargılamayla ilgili hakları korunarak mahkeme salonuna gelip duruşmada hazır bulunma hakkı vardır¹⁵. Bu bakımdan e-Duruşma başvurusu üzerine verilen kabul kararı, bir emir değil talep eden taraf için sadece mahkemenin buna ilişkin rızasını içeren bir ara karardır.

---

müdahilin elektronik ortamda duruşmaya katılmaya ilişkin geçerli bir sebebi olabilir ve fer'i müdahil istemesine rağmen yanında katıldığı taraf bu yönde bir talepte bulunmaktan kaçınabilir. Böyle bir durumda fer'i müdahile de bizzat elektronik ortamda duruşmaya katılmayı talep etme hakkı tanınmalıdır. Bkz. Meriç/ Arslanpınar Tat, s.209; Kanımızca taraf yardımcısı olarak yanında katıldığı tarafın davayı kazanmasını amaçlayan fer'i müdahil, mahkemenin müdahale talebini kabul etmesinden sonra nasıl ki fiziki ortamda duruşmaya katılırken yanında katıldığı taraftan izin almıyor ise; esasen kendi menfaatini korumak için yanında katıldığı tarafın yararına olan iddia veya savunma vasıtalarını ileri sürerken de teknolojinin imkanlarından faydalanarak onun iznine gerek kalmadan e-Duruşma talep edebilmeli ve katılabilmelidir.

¹³ Pekcanitez/ Erdönmez Usûl, s.436.

¹⁴ Abdurrahim Karşlı, Medeni Usûl Hukukunda Usûlü İşlemler, İstanbul-2001, s.104, Pekcanitez/ Erdönmez Usûl, s.438.

¹⁵ Nissen, s.37, 105; Meriç/ Arslanpınar Tat, s.211.

Tek taraflı bir usûl işlemi olan e-Duruşma başvurusuna ilişkin talep usûlü Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmeliğin 8. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre e-Duruşma, UYAP mobil uygulamaları, avukat veya vatandaş portalı üzerinden duruşma gününden en az iki iş günü önce mahkemesinden talep edilecektir. Maddede kastedilen talebin yapılacağı mahkeme, davanın görüldüğü mahkemedir. Her ne kadar madde metninde e-Duruşma talebi için özel bir şekil şartı belirtilmiş olmakla birlikte başvurunun, sözlü olarak mahkeme tutanağına geçirilmek suretiyle veya duruşma gününden en az iki iş günü öncesinden mahkemeye sunulacak yazılı bir dilekçe ile de yapılabilmesi mümkün kılınmalıdır¹⁶.

V. E-DURUŞMA KARARI

Tarafların ve ilgililerin e-Duruşmaya katılabilmek ve usûl işlemlerini yapabilmek için yapacağı talep üzerine mahkemenin e-Duruşmaya ilişkin e-Duruşma Yönetmeliği m.9/2'de yer alan ön şartların mevcut olup olmadığı ve yöneme izin verip vermeyeceği konusunda takdir yetkisi vardır. Bu bağlamda mahkeme tarafların talebine rağmen gerekçesini göstermek suretiyle e-Duruşma talebini reddedebilir. Kanun koyucunun hukuk yargılamasında videokonferanslara izin verme adımı her ne kadar teknolojik gelişmeler bunu gerektirse de cesur bir adımdır. Bu nedenle kanun koyucu iletişim teknolojisinin yeni imkânlarından yararlanmayı bariz bir şekilde taraflar açısından gönüllülük esasına dayandırmış, karar verici mahkeme açısından da bu konuda takdir yetkisi bırakarak çekingen bir şekilde Hukuk Muhakemeleri Kanununda tanzim etmiştir. Dolayısıyla kanun koyucunun madde ile e-Duruşmaya “izin verme” konusunda tarafın talep şartının bulunmasına karşılık mahkemeye de izin konusunda mecburiyet yüklememesinin, bu talebi kabul veya ret konusunda takdir hakkı tanınmasının temeli bu şekilde yorumlanabilir¹⁷.

Mahkemenin, tarafların veya ilgililerin e-Duruşma talebi üzerine takdir yetkisini kullanarak vereceği kararın türü Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası

¹⁶ '6100 sayılı HMK'nın ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla veya başka yerde duruşma icrası başlıklı 149. maddesi uyarınca Mahkeme, taraflardan birinin talebi üzerine talep eden tarafın veya vekilinin, aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden duruşmaya katılmalarına ve usûl işlemleri yapabilmelerine karar verebilir. Davalı tarafça bu husustaki talebin usûlüne uygun ve süresi zarfında yapılmadığı gözetildiğinde ve ilk derece mahkemesince bu yönde bir ara karar da kurulmadığından ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma yapılmamasının hatalı olduğu yönündeki davalının istinaf itirazı da yerinde bulunmamıştır.' Kayseri Bölge Adliye Mahkemesi 3. Hukuk Dairesi, Dosya No: 2022/640, Karar No: 2023/40, K.T: 12/01/2023. <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/yargitayindex.htm>. Kanımızca e-Duruşma talebi süresi içerisinde yapılmamış olsa bile mahkemeye talebin süre nedeniyle reddine ilişkin ara karar kurulmaması usûlî bir eksiklik teşkil etmektedir.

¹⁷ Nissen, s.70.

Hakkında Yönetmeliğin m.9/1 fıkrasında açıkça belirtilmiştir. Buna göre e-Duruşma talebi hakkında hâkim, duruşma gününden en az bir iş günü önce kabul veya ret kararı verebilecektir. Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmeliğin m. 9/2 fıkrasında fıkrada sayılan sebeplerden birinin varlığı halinde mahkemeye e-Duruşma talebini gerekçesini göstermek suretiyle reddetme yetkisi tanınmıştır. Bu sebepler talebin süresinde yapılmaması¹⁸, talebin hakkın kötüye kullanılması veya yargılamayı sürüncemede bırakma amacı taşınması¹⁹ ve e-Duruşma yapılmasını zorlaştıran hukuki, fiilî veya teknik engellerin bulunması şeklinde tahdidi olarak sayılmıştır.

Hüküm ile mahkemenin redde ilişkin takdir yetkisini kullanırken dikkate alacağı kriterler açıkça normlaştırılmıştır. Öyle ki bunlar HMK m.149 hükmünün düzenlenme amacından da çıkarılabilecek nedenlerdir. Mahkeme Yönetmelik hükmünde sayılan sebeplere binaen takdir yetkisini kullanırken kendisine takdir yetkisi tanınmasında yatan hukukî düşüncenin peşinden gitmeli, somut olayın şartlarını dikkate alarak Yönetmelik hükmü tarafından gösterilen istikamette karar vermeye gayret etmelidir²⁰.

¹⁸ 'Somut olayda; davalı vekili Av. N., 16/01/2023 tarihinde UYAP üzerinden gönderdiği dilekçesi ile başka yer adliyelerindeki duruşmaları nedeniyle 17/01/2023 tarihli duruşma için e-duruşma talebinde bulunduğunu, olası teknik aksaklıklar durumunda tüm gün mazeretli sayılmasını, yokluğunda davanın reddine karar verilmesini istediğini bildirmiş, mahkemece e-duruşma talebi, süresinde yapılmadığı gerekçesiyle aynı gün reddedilmiştir. Davalı vekilinin e-Duruşma talebi, duruşma gününden en az iki iş günü önce yapılmadığından süre yönünden talebin reddine karar verilmesinde usul ve yasaya aykırılık yoktur. Basit yargılama usulüne tabi davada, yargılamaya devamla tanıklar dinlenmek suretiyle karar verilmiş olması, savunma hakkının kısıtlanması olarak kabul edilemez.' İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 23. Hukuk Dairesi, Dosya No: 2023/520, Karar No: 2023/938, K.T: 23/05/2023. <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/yargitayindex.htm>

¹⁹ 'Tarafların e-duruşma talebinin yanında duruşmaya bağlanamaması halinde mazeretli sayılmasına ilişkin talebi üzerine, mahkemece dört sefer tarafların bağlanamadığı gerekçesiyle her seferinde duruşmanın ertelenmesi, ön inceleme duruşmasının dahil yapılamaması halinde, mahkemece bu durum gerekçede belirtilerek taraf vekilinin e-duruşmaya teknik aksaklık nedeniyle katılamaması şeklindeki mazeret talebinin hakkın kötüye kullanılması veya yargılamayı sürüncemede bırakma amacı taşınması gayesi güdüldüğü için (Yön. 9/2-b) reddine, taraflarca takip edilmeyen dava dosyasının HMK 150/1 ve 320/4 maddeleri gereğince davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi kanaatimizce de usul ekonomisi ilkesine ve dürüstlük ilkesine uygundur.' Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 30. Hukuk Dairesi, Dosya No: 2023/1248, Karar No: 2023/1385 K.T: 06/04/2023. <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/yargitayindex.htm>

²⁰ 'Somut olayda; davacı vekilince 04.10.2022 tarihli e-Duruşma talepli dilekçe ile 05.10.2022 tarihli duruşmaya İstanbul Anadolu Adliyesindeki yoğun duruşmalar nedeniyle e duruşma yapılması talebi gönderilmiş ise de; duruşma günü (05.10.2022 saat 10.21'de) saat 11.05 de yapılacak olan duruşmaya aynı gün 11.10 da İstanbul Anadolu 27. İş Mahkemesinde görülen 2019 /554 Esas sayılı dosyaların duruşması olması sebebiyle katılamayacağına dair mazeret dilekçesi gönderildiği; Mahkemece "Davacı vekilinin mazeret dilekçesinde İstanbul Anadolu 27. İş mahkemesine görülen 2019/554 esas sayılı dosyasında duruşmasının olduğunu beyan ettiği ve mazeretli sayılmasını

Mahkemenin e-Duruşma talebinin kabul veya reddine ilişkin vereceği karara karşı tarafa kanun yollarına başvurma imkânı tanınmamıştır. Mahkemece verilen kabul veya ret kararı kesindir (Yön. m.9/1). Mahkemenin takdirine rağmen, verilen kararın hukuka aykırılığı ancak nihai karara karşı yapılan kanun yolu başvurusunda ileri sürülebilir. Örneğin e-Duruşma talebinin reddi nedeniyle başka türlü elde edilemeyecek olan delillerin tüketilmediği şekilde karara itiraz edilebilir. Yine e-Duruşma esnasındaki teknik arızalar nedeniyle iletişimin yeterince sağlanamadığı bununda sözlülük, hukukî dinlenilme ve adil yargılanma hakkını kısıtlayarak esasa etkili usûl hatası olduğu şeklinde nihai karara itiraz edilebilir²¹.

VI. E-DURUŞMA YÖNTEMİNİN İCRASINA İLİŞKİN SORUNLAR VE DEĞERLENDİRMELER

E-Duruşma yönteminin özellikle usul ekonomisi yönünden sunduğu avantajlarla birlikte e-Duruşma icrası esnasında çeşitli yasal ve pratik sorunlarda ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda e-Duruşma esnasında ilkel hukuki korumaların nasıl sağlanacağı veya teknik aksaklık ortaya çıkması halinde oluşabilecek usuli sorunlar bunlardan belli başlılarıdır.

A- İLKESEL BAKIMDAN ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

Yargılama hukukunun temel ilkelerinden olan biri olan aleniyet ilkesi, yargılamanın yapıldığı yere yargılamanın tarafı olmayan üçüncü kişilerin serbestçe girip yargılamayı izleyebilme imkânını ve hükümlerin,

---

talep ettiği, aynı zamanda e duruşma talebi gönderdiği, e duruşma talebinin kabul edildiği, Hakim UYAP sistemi üzerinden yapılan kontrolde İstanbul Anadolu 27. İş mahkemesinin 2019/554 esas sayılı dosyasının kontrol edildiği ancak sistemin aranılan kayıt bulunamadı şeklinde uyarı verdiği, bu hususun ekran görüntüsü alınarak ilgili evrakın dosya arasına eklendiği, bunun üzerine duruşma katibi tarafından davacı vekilinin telefonla iki kez arandığı ancak davacı vekilinin telefonu meşgule aldığından anlaşıldığı, davacı vekilinin mazeretinin reddi ile taraflarca takip edilmeyen dosyanın işleminden kaldırılmasına karar verildiği ve süresinde yenilenmeyen davanın açılmamış sayılmasına karar verildiği anlaşılmış olup; Mahkemece, davacı vekilinin e-duruşma talebi üzerine e-duruşma yolu ile arandığı; mazeretinde belirtilen dosyanın sistemde kaydının bulunmadığı, ekran görüntüsünün alındığı, davacı vekilince de istinaf dilekçesinde bu hususlar doğrulandığı ve istinaf aşamasında dahi mazeret dilekçesinde belirttiği İstanbul Anadolu Adliyesindeki duruşmaya dair mazeretini belgeleyen her hangi bir evrak sunmadığı görülmüş olup; Mahkemece davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesinde isabetsizlik yoktur. Bu itibarla usûl ve kanuna uygun bulunan karara karşı, davacı vekilinin ileri sürdüğü istinaf itirazları yerinde görülmemiştir. Sakarya Bölge Adliye Mahkemesi 10. Hukuk Dairesi, Dosya No: 2023/584, Karar No: 2023/534, K.T: 29/03/2023; <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/yargitayindex.htm> Seyfullah Edis, Hukukun Uygulanmasında Yargıca Tanınmış Takdir Yetkisi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 30 (1973), s.169-196, s.181. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/631763> E.T:03.04.2023.

²¹ Stein/ Jonas/ Leopold; Rn.36.ff; Schultzy NJW 2003, 318; Zöllner/ Greger, s.558.

yargılamanın tarafı olmayanlarca öğrenilmesini sağlayacak şekilde açıklanması gereğini ifade eder²². Yargılama sırasında halkın duruşma salonuna girerek duruşmaları izleyebilmesi aleniyet ilkesinin esası ve temel bir hak olarak kabul edilmekle birlikte kişilik haklarının gelişmesi, özel hayatın gizliliğinin korunması, pandemi gibi salgın hastalık durumlarında veya fiziken biriken kalabalık nedeniyle duruşma salonunun yetersiz kalması gibi hallerde hem duruşma düzen ve disiplinin korunması hem de aleniyetin sağlanması zor olabilir. Burada örnekleri verilen hallerde olduğu gibi fiziki zorluk ve imkânsızlık durumlarında aleniyet ilkesinin korunması için duruşmanın canlı olarak ses ve görüntü nakli yolu ile halka açık hale getirilmesi günümüz teknolojik imkânları ile mümkün hale gelmiştir. Dijital aleniyet olarak adlandırabileceğimiz yöntem sayesinde kamuyu ilgilendiren TBMM oturumları, belediye meclis toplantıları nasıl ki ses ve görüntü nakli ile halka açık ve şeffaf bir şekilde gerçekleştiriliyorsa halk duruşma salonundaki yargılamaya da tek taraflı olarak bağlanabilecek ve kendisi adına yapılan yargılamayı izleyebilecektir²³. Bununla birlikte e-Duruşmanın dijital aleniyet uygulanarak halka açık olması kararı kişisel verilerin ve özel hayatın gizliliğinin korunması, tasarruf ilkesi kapsamında tarafların iradelerine bırakılmalıdır. Bu bağlamda taraflardan birinin talebi halinde dijital aleniyet ilkesinden vazgeçilerek sadece taraflara ve ilgililere açık bir e-Duruşma gerçekleştirilmelidir.

E-Duruşma esnasında doğrudanlık ilkesinin nasıl uygulanacağı sorusu da değinilmesi gereken hususlardan birisidir. Doğrudanlık ilkesi, davanın açılmasından hüküm verilinceye kadar ki bütün delil toplama evrelerinin, kararı verecek olan hâkim veya hâkimlerin denetiminde ve gözetiminde gerçekleşmesinden sonra bu şekilde elde edilen delillerin araya fazla zaman girmeden değerlendirilerek, içlerinden adil bir hüküm tesisine doğrudan doğruya katkı sağlayacak olanların mahkeme tarafından seçilmesini konu alan bir usûl hukuku ilkesidir²⁴. Doğrudanlık ilkesi şekli anlamda doğrudanlık ve maddî anlamda doğrudanlık olmak üzere ikiye ayrılır. Şekli anlamda doğrudanlık ilkesine göre mahkeme

---

²² Kiper'e göre aleniyet ilkesinin diğer ismi "delil ikâmesinin taraflara açıklığı ilkesi"dir. Bkz. Osman Kiper, Hukuk Davalarında Kanıtlar, Ankara-1995, s.36; Ejder Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, Ankara-2005, s.19; Nesibe Kurt Konca, Medeni Usûl Hukukunda Aleniyet İlkesi, Ankara-2009, s.12.

²³ Ülkemizin de üyesi bulunduğu Avrupa Konseyi bünyesinde faaliyet gösteren Avrupa Yargının Etkinliği Komisyonunca hazırlanan (CEPEJ) 30 Haziran 2020 tarihli yönergede elektronik duruşmalarda aleniyetin ve kamusalığın sağlanabilmesi için vatandaşların eş zamanlı olarak duruşmalara katılmalarına izin verilebileceği ya da kayıtların mahkemelerin web sitelerine yüklenebileceği, katılmak isteyen halka da sistemle ilgili bilgilendirme videoları hazırlanarak gerekirse özel hazırlık oturumları düzenlenmesi, mahkemede uyulması gereken kurallar hakkında bilgi verilmesi gerekliliği ifade edilmiştir. (CEPEJ- Guidelines on videoconferencing inJudicial proceedings- m.12, 35-38-39).

²⁴ Aziz Serkan Arslan, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Medeni Usûl Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi, Ankara-2012, s.7.

tarafları, müdahilleri ve yargılamanın diğer ilgililerini kendi hakları ile bağlantılı olarak dinlemeden, uyuşmazlığın aydınlatılmasının zorunlu kıldığı durumlarda maddî veya hukukî açıdan belirsiz yahut çelişkili hususları huzurunda aydınlatmadan ve kanunda belirtilen istisnai haller dışında delilleri huzurunda incelemeyen hüküm vermemelidir. Maddi anlamda doğrudanlık ise şekli doğrudanlık uygulanarak elde edilen deliller arasında olayın çözümüne katkı sağlayacak en uygun delilin kullanılmasıdır. Ses ve görüntü nakli şeklinde gerçekleşen e-Duruşma yöntemi doğrudanlık ilkesi türlerinden şekli anlamda doğrudanlık ilkesi ile daha yakın ilişki içerisindedir.

E-Duruşma yöntemiyle hâkimi taraflarla ve delillerle ekran karşısında da olsa bir araya getirmek tam anlamıyla klasik duruşma seyrinden farklılık arz etse ve ilgilinin duruşmada bulunması sonucu ifadelerinin doğruluğu açısından hâkimde oluşacak kanaatte nispi bir azalmaya neden olsa da usul ekonomisi açısından diğer dolaylı dinleme usûllerine göre tercihe şayandır²⁵. Dijital doğrudanlık olarak adlandırabileceğimiz bu yöntem sayesinde e-duruşma esnasında katılım suretiyle de olsa tarafların, vekillerin, tanığın, bilirkişinin ya da uzmanın beyanlarını doğrudan hükmü verecek olan hâkim dinleyeceği için sözlülük ve doğrudanlık ilkesinden vazgeçilmemiş olacaktır²⁶. Ayrıca dijital ortamda gerçekleşecek bir duruşmada, özellikle güçlü tarafın lehine olan psikolojik üstünlük ve baskının daha az olacağı söylenebilir.

B- MEVZUATA İLİŞKİN ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

E-Duruşma yönteminin uygulanmaya başlanmasıyla birlikte mevzuata ilişkin olarak bazı konuların yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacı doğmuştur. Tarafların e-Duruşma başvurusu yaparken gerekçe

²⁵ Benjamin Glunz, Psychologische Effekte beim gerichtlichen Einsatz von Videotechnik, 2012, s.71 vd.; Nesibe Kurt; Medeni Yargılama Hukukunda Doğrudan Doğruluk İlkesi, Prof. Dr. Bilge Öztan'a Armağan, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s. 619; Pınar Çiftçi: "Pandemi Sürecinde Yargının İşleyişine İlişkin Alınan Tedbirlerin Türk Medeni Yargılama Hukukunda Yargısal Temel Haklar ve Özel Olarak Doğrudanlık İlkesi Üzerinde Yarattığı Etkiler", 2020 (<https://blog.lexpera.com.tr/pandemi-surecinde-yarginin-isleyisine-iliskin-alinan-tedbirlerin-turk-medeni-yargilama-hukukunda-yargisal-temel-haklar-ve-ozel-olarak-dogrudanlik-ilkesi-uzerinde-yarattigi-etkiler/>, E.T.: 23.11.2021).

²⁶ Doktrinde bir görüş e-Duruşma ile aslında doğrudanlık ilkesinden vazgeçilmediğini sadece görünümünün değiştiğini bu nedenle e-Duruşmadaki doğrudanlığın sanal doğrudanlık şeklinde adlandırılacağını belirtmektedir. Sanal doğrudanlık, doğrudanlık ilkesinin istisnalarını ortadan kaldıracak niteliktedir. Klasik anlamda doğrudanlık ilkesinin istisnalarına başvurmak yerine elektronik ortamda duruşmaya katılma olanağının sunulmasıyla istinabe yapılmak suretiyle bir tarafın, tanığın, bilirkişinin veya uzmanın dinlenmesi yerine elektronik ortamda duruşmaya katılma olanağı kullanılacaktır. Böylelikle doğrudanlık ve sözlülük ilkesi, istisnaya uğramadan sanal da olsa uygulanmış olacaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Meriç/ Arslanpınar Tat, s.202 vd. Kanımızca 'sanal' kelimesi gerçekte olmayan, zihinde tasarlanan imgeleri çağrıştırdığı için çalışmamızda dijital doğrudanlık ifadesi kullanılmıştır.

sunma mecburiyetinin olup olmadığı uygulamada ortaya çıkan sorunlardan biridir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.149/1 hükmü taraflara ve vekillere duruşma salonundan başka bir yerde bulunabilmek ve orada yargısal işlemler yapabilmek için başvurma hakkı tanımıştır. Kanun maddesi gereğince taraf veya vekilin kanunla kendilerine tanınan bu hakkı kullanırken mahkemeye gerekçe sunmasına, neden e-Duruşma talep ettiği konusunda mahkemeyi ikna etmesine gerek yoktur²⁷. Hal böyle olmakla birlikte e-Duruşma Yönetmeliğinin 'e-Duruşma Talep ve Usûlü' başlıklı 8.maddesi 'Taraflardan biri veya vekili, duruşmaya e-Duruşma Sistemi yoluyla katılmayı, usûl işlemleri yapmayı ya da tanışın, bilirkişinin veya uzmanın e-Duruşma Sistemi yoluyla dinlenilmesini gerekçesiyle birlikte mahkemeden talep edebilir.' şeklinde gerekçe zorunluluğunu içerecek şekilde kaleme alınmıştır. Kanun maddesi tarafından tarafların mahkemeye kolayca ulaşım ve hak arama imkânını

²⁷ 'Somut olayda; Gaziantep 2. Tüketici mahkemesi nezdinde açılıp görevsizlik ve yetkisizlik kararları ile Bakırköy 11. AHM sine gönderilen dava dosyasının Gaziantep Barosuna kayıtlı davacı vekilce takip edildiği, davacı vekilinin mazeretlerinin aynı tarih ve saatlerde Gaziantep ilinde duruşmaları olduğunu belgeler ilgili mahkeme duruşma zabıtları ekli olarak gönderilip, aynı dilekçelerde e-duruşma talebinde de bulunduğu, mahkemesince e-duruşma talebine yönelik olumlu olumsuz herhangi bir hüküm kurulmadan ve belgelendirilmesine karşın geçersiz kabul edilen mazeret dilekçelerinin usûlüne uygun olduğu, mazeretlerin kabulü ile yargulamaya devam edilmesi gerekir iken aksi kanaat ile dosyanın işlemden kaldırılması ve davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi isabetli değildir.' İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 46. Hukuk Dairesi, Dosya No: 2021/2345, Karar No: 2021/2362, Karar Tarihi: 09/12/2021.
<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/yargitayindex.htm>

Araalan'da e-Duruşmaların, avukatlar tarafından UYAP üzerinden gönderilen taleplerde herhangi bir yazılı gerekçe koşuluna bağlı kılınarak e-Duruşmanın icrasının mahkeme ve ilgili hâkimin rızasına bağlı kılınmasını, uygun bir yaklaşım olarak değerlendirmemiştir. Zira avukatların, e-Duruşma konusunda gösterecekleri yazılı gerekçeler ve bu durumun hâkimlerin takdirine bırakılması uygulamanın sübjektif birtakım değerlendirmeler ile bertaraf edilmesinin önünü açmaktadır. Örnek vermek gerekirse, avukatların e-Duruşma taleplerinde kendilerinde olmadığı halde Covid-19 riskini ileri sürerek bu taleplerin hâkimlerce kabul edilebilmesine rağmen, bir avukatın mekân olarak başka uzak bir yerdeki duruşma saatinin bir öncekine yakın bir zamanda görülecek olması sebebiyle bunu gerekçe göstererek talepte bulunduğu durumlarda, bu talebin reddedilebilmesi imkân dahilinde olacaktır. Araalan'a göre tüm bu olgulardan bağımsız olarak, teknolojik bir yöntemin kullanılmasının herhangi bir yazılı gerekçeye bağlanması ve bu durumun hâkimlerin takdirine bağlı kılınması, bu olguya sıcağın bakmayan ve kuşku ile bakan yargı mensupları açısından bu uygulamanın yaygın şekilde uygulanmasını kısıtlayacaktır. Ülkemizde UYAP örneğinden de hatırlanacağı üzere, UYAP'ın ilk uygulandığı dönemlerde elbette ki, birtakım altyapı sorunları nedeniyle bu hususta bazı sıkıntılar yaşanmaktaydı. Ancak, görülen odur ki, teknolojik gelişmeler başta tepki ile karşılanmasına rağmen büyük ölçüde zaman ve masraf yönünden tasarruf sağlamakta ve UYAP örneğinde de görüldüğü üzere yargı mensuplarının işlemlerini gündelik hayatta ve özellikle Covid-19 döneminde oldukça kolaylaştırmıştır. Bkz. Cemal Araalan, <https://www.hukukvebilisimdergisi.com/yargida-e-durusma-donemi/> Yargıda e-Duruşma dönemi (Erişim: 13.06.2022). (Araalan-Bilişim, E-makale)

kolaylaştıran bir normun yönetmelik hükmü ile sınırlandırılması normlar hiyerarşisine ve kanun koyucunun amacına aykırılık teşkil edecektir. Anayasa'nın 138. maddesinde de yer alan, "Normlar hiyerarşisi" ilkesi uyarınca, hukuk kuralları yukarıdan aşağıya doğru "Anayasa", "Kanun", "Kanun Hükmünde Kararname", "Tüzük", "Yönetmelik" ve "Diğer alt düzenleyici işlemler (Yönerge, Genelge vb.)" şeklinde sıralanmakta olup, alt kademe yer alan bir normun üst kademedeki norma aykırı olması ya da onun kapsamını aşan düzenlemeler içermesi mümkün bulunmamaktadır. Bu durum, "Genel kurallar, usûlü dairesinde değiştirilinceye veya kaldırılıncaya kadar, düzenleyici işlem tesis etme yetkisi olan makam ve kurumları da bağlar" şeklinde ifade edilen "Tu patere legem quam facisti" prensibi ile izah olunmaktadır. Bu ilkenin doğal sonucu olarak, normlar hiyerarşisinde üst kademe de yer alan yasal kurallara aykırı düzenleyici tasarrufların idare tarafından yürürlüğe konulmasının hukuka aykırı olacağı şüphesizdir.

Mevcut e-Duruşma Yönetmeliği, HMK m.149/5 hükmüne dayalı olarak hazırlanmakla birlikte kanun hükümlerine açıklık getirmesi temel amaçtır. Bu açıdan kanunu tamamlayıcı olarak idare tarafından hazırlanan yönetmelik ile kanun tarafından tanınan bir hakkın sınırlandırılması normlar hiyerarşisi ve kanunun amacı ile bağdaşmaz. Yargıtay'ın da kabul ettiği üzere yönetmeliğin kanuna aykırı olması halinde, kanuna değer verilerek uyumsuzlukların çözümlenmesi gereklidir²⁸. Bu bağlamda mahkemelerin tarafların e-Duruşma

²⁸ 'Kamu kurum ve kuruluşlarınca kanun ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak ve bunlara aykırı olmamak şartıyla yapılan düzenleyici kurallara "Yönetmelik" denilmektedir... Yürürlükte bulunan 1982 tarihli Anayasa'nın 124. maddesinde ise, kamu kurum ve kuruluşlarının yönetmelik çıkarabilecekleri hükmüne yer verilmiş, yönetmeliklerin tümünün Resmi Gazete'de yayımlanması zorunluluğu kaldırılmıştır... Yürütme organının yönetmelik çıkarma yetkisi kanunların yürütülmesi görevinin idareye ait olmasından kaynaklanmaktadır. Kanunları yürütmekle yetkili kılınan idare bu işlevini açıklayıcı ve ayrıntılı düzenlemeler yaparak yerine getirebilecektir. 1961 ve 1982 Anayasalarında idarenin yönetmelik çıkarmaya yetkili olduğunun belirtilmesi de bunu doğrulamaktadır. Bu itibarla, idarenin kanunların uygulanması yönünden yönetmelik çıkarması için yasada ayrıca yetki verilmesine gerek bulunmamaktadır. Ancak, bazı kanunlarda idarenin yönetmelikle düzenleme yapması öngörülmektedir. Bu gibi durumlarda idare yönetmelikle düzenleme yapmak zorundadır. Kanunlarda yönetmeliğe ilişkin hüküm bulunmaması halinde yönetmelik çıkarıp çıkarmamak idarenin takdir hakkı kapsamına girmektedir. İdare takdir hakkına dayanarak kanunlarda açık hüküm olmasa dahi yönetmelik çıkarabilir. Bu husus yürütme görevinin doğası gereğidir... Yazılı normlar, Anayasa, Milletlerarası Andlaşmalar, Kanun, Kanun Hükmünde Kararname, Tüzük ve Yönetmeliklerdir. Normlar hiyerarşisinin zirvesini Anayasa, alt basamağını ise Yönetmelik oluşturmaktadır. Bu nedenlerle çıkarılan yönetmeliklerin üstün normlarla çatışmaması gerekir. İçtihat uyumsuzluğuna neden olan yönetmeliğin üstün normlarla çatışıp çatışmadığının saptanması zorunlu görülmüştür. Buna karşılık yönetmelik, kanunu açıklayan, kanunun uygulanmasını sağlayan ve kanunu tamamlayan bir idari tasarruftur. Yönetmelikle kanun arasında organik bağ mevcut olup, yönetmelik kanuna bağımlıdır... Bu sebeple öncelikle üstün norm olan kanunun, kanuna aykırı olmayan hallerde ise yönetmelik hükümlerinin uygulanması gerekir. Bir başka anlatımla; kanunla yönetmeliğin çatışması halinde üstün norm durumunda bulunan kanuna değer verilerek uyumsuzluğun çözümlenmesi zorunludur... Yargıtay'ın süregelen uygulamalarında

taleplerinde Yönetmeliği dayanak yaparak gerekçe araması hukuka aykırılık teşkil edecektir.

Kanun hükmünün yönetmelik ile daraltılmasına ilişkin bir diğer sorun e-Duruşma Yönetmeliği m.11/4 ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.172/2 hükmü arasında da sözkonusudur. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.172/2 hükmü gereğince isticvap olunacak kişi hastalık, engellilik veya benzeri sebeplerle mahkemeye bizzat gelemeyecek durumda ise bulunduğu yerde isticvap olunur. Maddeye göre isticvap olunacak kişi mahkemenin bulunduğu ilde oturmasına rağmen şahsen mahkemeye gelerek hazır bulunmasının önünde önemli bir engeli var ise kişi mahkemeye bulunduğu yerdeki mesken veya kurumdan katılarak isticvap olunmak için bir talepte bulunabilir. Mahkemede bu durumda e-Duruşma ile isticvap yapılmasına izin verebilir²⁹. HMK m.172/2'de yer alan hastalık, engellilik veya benzeri sebepler şeklinde ifade edilen istisnai haller e-Duruşma Yönetmeliği m.11/4 hükmü ile daraltılmış ve sadece hastalık, yaşlılık veya engellilik sebebine hasredilmiştir. Dolayısıyla mahkemeye kanun ile tanınan takdir yetkisi yönetmelik ile sınırlandırılmıştır. Normlar hiyerarşisi gereği yönetmelikler kanuna aykırı olamayacağı gibi öncelik kanunundur. Mevcut yönetmelik HMK m.149/5 hükmüne dayalı olarak hazırlanmakla birlikte kanun hükümlerine açıklık getirmesi temel amaçtır. Bu bağlamda kanunu tamamlayıcı olarak idare tarafından hazırlanan yönetmelik ile kanun tarafından tanınan bir hakkın sınırlandırılması normlar hiyerarşisi ve kanunun amacı ile bağdaşmaz. Yargıtay'ın da kabul ettiği üzere yönetmeliğin kanuna aykırı olması halinde, kanuna değer verilerek uyumsuzlukların çözümlenmesi gereklidir³⁰.

---

ayırım yapılmaksızın yönetmeliğin kanuna aykırı olması halinde, kanuna değer verilerek uyumsuzlukların çözümlenmesi ilkesi benimsenmiştir. Yönetmeliğin kanuna bağımlı olması açıklanan şekilde yorum ve uygulama yapılmasını gerektirmektedir'. Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu'nun 22.03.1996 tarihli 1993/5 E, 1996/1 K. Sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı.

²⁹ İbrahim Özbay, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi? 1. Baskı, Ankara 2012, s.194; Uğur Yağcı, İsticvaba İlişkin Olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Düzenlemeler, EÜHFD, C. XVI, S. 1–2 (2012), s.285-308, s.299.

³⁰ *'Normlar hiyerarşisinin zirvesini Anayasa, alt basamağını ise Yönetmelik oluşturmaktadır. Bu nedenlerle çıkarılan yönetmeliklerin üstün normlarla çatışmaması gerekir. Öğretide türevsel bir yetki olarak kabul edilen idarelerin yasa kurallarını uygulama ve bu kapsamda idari düzenleme yapma yetkisinin yasama organının çizdiği sınırlar içinde ve üst hukuk normlarına aykırı olmamak kayıt ve şartına bağlı olarak gerçekleşebileceği belirtilmektedir. Bkz. İsmet Giritli/ Pertev Bilgen/ Tayfun Akgüner, İdare Hukuku, İstanbul, 2006. Somut olayda ; kanundan daha alt düzeyde olan ve kanunun çizdiği sınırları daraltamayacak nitelikte hükümlere sahip olması zorunlu olan 2009/139 sayılı Genelge ile; Kanunun ilgililere tanıdığı imkânın daraltıldığı anlaşılmakta olup, davacının prime esas kazancı eksik bildirmiş olmasının söz konusu prim indiriminden yararlanmasına engel teşkil edeceğine ilişkin bir hükmün Kanunda yer almadığının; ayrıca 2009/31 sayılı Genelge'de yer alan daraltıcı hükmün daha sonraki tarihli 2011/45 sayılı Genelge ile yayımı tarihi itibarıyla yürürlükten kaldırılmış olduğunun anlaşılması karşısında, prime esas kazancın eksik bildirilmesinin*

Ön inceleme safhasında e-Duruşma yönteminin kullanılmayacağına dair HMK'da ve e-Duruşma yönetmeliğinde özel bir düzenleme yer almamaktadır. Bu hususta sadece Adalet Bakanlığının hazırladığı soru cevap kılavuzunda kısaca 'Ön İnceleme duruşmaları gibi imza zorunluluğu olan duruşmalarda e-Duruşma yapılabilir mi?' sorusuna cevaben 'Ön İnceleme gibi imza zorunluluğu gereken duruşmalarda şu an için e-Duruşma yapılamamaktadır.' şeklinde bir bilgi notu bulunmaktadır³¹. Ancak katalogta yer alan sorunun cevabının gerekçesi yetersiz ve e-Duruşma yönteminin amacına aykırıdır. Zira HMK m.140 gereği ön inceleme duruşmasının sonunda, tarafların sulh veya arabuluculuk faaliyetinden bir sonuç alıp alamadıkları, sonuç alamadıkları takdirde anlaşamadıkları hususların nelerden ibaret olduğu ilişkin tutulan ve altı, duruşmada hazır bulunan taraflarca imzalanan tutanak için katalogta gerekçe gösterilen imza zorunluluğu; yargılama sürecinde yer alan isticvaptı, yeminde, tanık dinlenmesi safhalarında da vardır. Ancak bu işlemlerin imza zorunluluğu nedeniyle e-Duruşma ile yapılamayacağına ilişkin herhangi bir hüküm yoktur. Ayrıca Elektronik İmza Kanunu m.5'te 'Güvenli elektronik imza, elle atılan imza ile aynı hukukî sonucu doğurur.' hükmü yer almaktadır. Uygulamada e-Duruşmaya ilgililerin zaten elektronik imza ile katılabildiği de göz önüne alındığında 'imza zorunluluğunun yerine getirilememesi nedeniyle' öninceleme safhasında e-Duruşmaya kabul edilmeme gerekçesinden vazgeçilerek e-Duruşma yönteminden ve sağladığı faydalardan ön inceleme safhasında da yararlanılmasında tereddüt edilmemelidir³².

C- USULE İLİŞKİN ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

E-Duruşma öncesinde veya e-Duruşma sırasında taraf veya vekilin kusuru olmaksızın teknik sebeplerden dolayı bağlantının sağlanamaması veya bağlantı sağlanmış olsa bile görüntü ya da seste kopmalar yaşanması, hatta bir katılımcı tarafından kasıtlı olarak kesilmesi durumu da usûlî sorunlara neden olan bir konudur.

Öncelikle E-Duruşma öncesinde veya e-Duruşma sırasında taraf veya vekilin kusuru olmaksızın teknik sebeplerden dolayı bağlantının sağlanamaması veya bağlantı sağlanmış olsa bile görüntü ya da seste kopmalar yaşanması gibi nedenlerle e-Duruşmanın yapılamaması hâlinde, ilgili taraf veya vekil yönünden HMK'nın 150. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen taraf veya vekilinin duruşmaya katılmamasına ilişkin dosyanın işlemiden kaldırılması yaptırımını uygulanmaz. Aksi halde taraf veya vekili kendilerinden kaynaklanmayan bir sorun nedeniyle önemli hak kayıplarına uğrayabilecektir. Bu durumda teknik aksaklık giderilinceye kadar duruşmaya ara verilmesi ve bu hususun mutlaka

---

söz konusu maddeden yararlanılmasına engel teşkil etmeyeceği yönündeki Mahkeme kabulü yerindedir. Yargıtay 10.HD. 2011/2500 E., 2021/9052 K., 17.05.2012 T. <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/yargitayindex.htm>

³¹ <https://edurusmabilgi.adalet.gov.tr/kullanım-kilavuzu>

³² Aynı yönde diğer bir görüş için Bkz. Meriç/ Arslanpınar Tat, s.232.

tutanak altına alınması gerekliliği Türkiye'nin de imzaladığı CEPEJ Videokonferans Yönergesi m.9'da ve e-Duruşma Yönetmeliği m.13/8,9'da açıkça belirtilmiştir. Buna karşılık mahkemede teknik imkanların hazır edildiği, insicamlı şekilde e-Duruşmaların yapıldığı bir ortamda tarafın kendi teknik imkanlarının yetersizliğinden dolayı e-Duruşmaya zamanında katılamaması, ses ve görüntü bağlantısını kuramaması halinde teknik sorunun kaynağı kendisi olacağı için, kişinin kendi kusuruna dayanarak kendi lehine haklar doğuramayacağı yönündeki temel hukuk ilkesine aykırı düşecektir.

O halde burada önemli olan husus e-Duruşmanın yapılamamasına neden olan teknik sorunun kaynağıdır. Bu bağlamda teknik sorunun kaynağı taraf veya vekilin kusuru ise bu durumda HMK'nın 150. maddesi hükmü gereğince taraf veya vekili duruşmaya katılmamış sayılacak ve buna ilişkin davanın açılmamış sayılması gibi sonuçlara katlanmak zorunda kalacaktır. Bu konuda Yargıtay, e-Duruşmaya teknik aksaklık nedeniyle katılamamakta kusursuz olduğunu ispatlama yükünün e-Duruşmaya katılmayan tarafın üzerinde olduğu görüşündedir³³.

Bu konuda Yargıtay'ın görüşüne katılmamaktayız. Zira mahkeme, e-Duruşmanın yapılamamasına neden olan teknik sorunun taraf veya vekilin kusurundan mı yoksa onların kusuru olmaksızın teknik sebeplerden mi kaynaklandığı konusunda tereddüt içerisinde ise kanun koyucu bu durumun tespiti için mahkemeye Adalet Bakanlığından

³³ 'Davacının 23.06.2022 tarihli celseye mazeretsiz katılmayarak davayı ikinci kez takipsiz bırakması nedeniyle İlk Derece Mahkemesince 6100 sayılı Kanun'un 150. maddesinin altıncı fıkrası uyarınca davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesinde isabetsizlik bulunmadığı, davacı vekili duruşmaya e-Duruşma sisteminden kaynaklı arıza nedeniyle katılmadığını ileri sürmüştü ise de duruşma saatinde davacıdan kaynaklanmayan sistemsal arıza yaşandığına dair davacının soyut iddiası dışında hiçbir delil bulunmadığı, bu itibarla usul ve kanuna uygun bulunan karara karşı davacı vekilinin ileri sürdüğü istinaf itirazlarının yerinde görülmediği gerekçesiyle davacı vekilinin istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir... Temyizen incelenen karar, tarafların karşılıklı iddia ve savunmalarına, dayandıkları belgelere, uyumsuzluğa uygulanması gereken hukuk kuralları ile hukuki ilişkinin nitelendirilmesine, dava şartlarına, yargılama ve ispat kuralları ile kararda belirtilen gerekçelere göre usul ve kanuna uygun olup davacı vekili tarafından temyiz dilekçesinde ileri sürülen nedenler kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmemiştir. Yargıtay 9. HD; Esas No: 2022/17747, Karar No: 2023/1672; K.T.08.02.2023.; Yargıtay 9.HD; Esas No: 2022/17746, Karar No: 2023/1671; K.T.08.02.2023; 'Bölge Adliye Mahkemesinin yukarıda tarih ve sayısı belirtilen kararıyla; davacının 24.11.2022 tarihli celseye mazeretsiz katılmayarak davayı ikinci kez takipsiz bırakması nedeniyle İlk Derece Mahkemesince 6100 sayılı Kanun'un 150 nci maddesinin altıncı fıkrası uyarınca davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesinde isabetsizlik bulunmadığı, davacı vekili duruşmaya e-duruşma sisteminden kaynaklı arıza nedeniyle katılmadığını ileri sürmüştü ise de duruşma saatinde davacıdan kaynaklanmayan sistemsal arıza yaşandığına dair davacının soyut iddiası dışında hiçbir delil bulunmadığı, bu itibarla usul ve kanuna uygun bulunan karara karşı davacı vekilinin ileri sürdüğü istinaf başvurusunun yerinde görülmediğinden davacı vekilinin istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir.' Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 11. Hukuk Dairesi, Esas No: 2023/704, Karar No: 2023/747, K.T: 13/04/2023. <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/yargitayindex.htm>

istemde bulunma imkânı tanımıştır (e-Duruşma Yönetmeliği m.10). Bakanlık mahkemenin bu istemi üzerine derhal teknik inceleme yapmalı ve araştırma sonucunu mahkemeye bildirerek mahkemeyi bu konuda aydınlatmalıdır³⁴.

Kanun koyucu tarafından mahkemeye madde hükmüyle bu konuda özellikle istemde bulunma imkânı tanındığı halde mahkemece araştırma yapılmadan HMK'nın 150 maddesi hükmü gereğince taraf veya vekilinin duruşmaya katılmamış sayılmasına veya buna ilişkin davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi; tarafların en başta hukukî dinlenilme hakkının ihlali sayılacağı gibi onları ağır sonuçlara katlanmak durumunda bırakacaktır³⁵. Bu bakımdan Yargıtay'ın tarafların bu

³⁴ 'Dosya incelendiğinde; yargılama sırasında davacı tarafın 13/02/2013 tarihli duruşmaya katılmadığı, dosyanın bu nedenle işlemde kaldırıldığı, dosyanın yenilenerek yargılamaya devam edildiği, yine davacı tarafın 10/04/2018 tarihli duruşmaya katılmadığı, dosyanın yeniden işlemde kaldırıldığı, dosyanın yenilenerek yargılamaya devam edildiği, bu kez 09/11/2022 tarihli duruşmaya davacı taraf katılmadığından dosya işlemde kaldırılmış ise de, davacı tarafın yenileme dilekçesi üzerine 25/12/2022 tarihli duruşmada "09/11/2022 tarihi itibari ile davanın açılmamış sayılmasına" karar verildiği, aynı duruşmada davacı tarafın " kaleme bağlanamadığını E duruşmaya katılmaya bir kaç kez çalıştığını ancak bağlanamadığını, davanın devamını ve log kayıtlarının istenilmesini" talep ettiği, mahkemece log kayıtları istenmeden ve incelenmeden davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesinin yanlış olduğu anlaşılmalıdır; davacı vekilinin istinaf talebinin kabulüne, ilk derece mahkemesinin kararının tamamının kaldırılmasına, yargılamanın geçirdiği safahat da dikkate alınarak Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yolu ile Duruşma İcrası Hakkındaki Yönetmelik titizlikle incelenerek, davacı tarafın 09/11/2022 tarihli duruşmaya e-duruşma talebi gönderip göndermediği, UYAP sisteminden kaynaklanan bağlantı sorunu olup olmadığı, davacı tarafın davayı takip etme iradesinin olup olmadığı, UYAP kayıtları ve log kayıtları üzerinden tereddütte mahal vermeyecek şekilde ivedilikle araştırıldıktan sonra sonucuna göre karar verilmesi için dosyanın HMK'nın 353/1-a-6 maddesi uyarınca ilk derece mahkemesine geri gönderilmesine karar verilmesi gerekmektedir.' Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi, Dosya No: 2023/149, Karar No: 2023/1108. K.T: 26/05/2023. <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/yargitayindex.htm>

³⁵ 'Somut olayda, ilk kez 23/06/2022 tarihinde işlemde kaldırılan dosyanın davacı vekili tarafından yenilendiği, bu kez duruşmanın 26/09/2022 tarihinde saat 10:00' a bırakıldığı, davacı vekilinin atılı bulunan duruşma için dilekçe ile e-duruşma talebinde bulunduğu, irtibat numarasını da dilekçede yazdığı, 26/09/2022 tarihinde davalı vekilinin katılımı ile yapılan iş duruşmada davacı vekili e-duruşma ile bağlanılmaya çalışıldığı, ancak hazır olmadığı ve mazerette bildirmediği şeklinde zabıt tutularak ikinci kez takipsiz bırakılan davanın açılmamış sayılmasına karar verildiği, zaptın saat 10:15:44'de kapatıldığı anlaşılmıştır. Ancak davacı vekili aynı gün saat 10:26'da hazır olmaları ve bağlantı yapımlarına karşın ses ve görüntüleri iletilemediği için teknik aksaklıkla duruşmaya bağlanamadıklarını belirtmiş, mazeret dilekçesi göndermiştir. E-duruşma işlemlerinde teknik sebeplerle arıza yaşanabilmesi mümkündür. İlk derece mahkemesinin bu yönde bir arıza bulunup bulunmadığını değerlendirmede, davacı vekiline irtibat numarasından ulaşıldığı, davacı mazeretinin de hemen duruşma sonrası gönderildiği hususları birlikte değerlendirildiğinde, davacı vekilinin ilgili duruşmada mazeretli sayılarak yargılamaya devam edilmesi yerine, davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi hatalıdır. Davacı vekilinin istinaf sebepleri yerindedir.' İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 50. Hukuk Dairesi, Esas No: 2022/2774, Karar No: 2022/1846, K.T: 23/11/2022.

iddialarının soyut olduğu ve buna ilişkin hiçbir delil bulunmadığı belirtilerek ispat yükünü taraflara yüklemesinin Yönetmelik hükmü ile ve hukukî dinlenilme hakkı ile bağdaşmadığı düşüncesindeyiz.

Kanaatimizce e-Duruşma öncesinde veya e-Duruşma sırasında taraf veya vekili ile teknik sebeplerden dolayı bağlantının sağlanamaması veya bağlantı sağlanmış olsa bile görüntü ya da seste kopmalar yaşanması durumunda, mahkeme sorunun kaynağı ve kusur konusunda tereddüt içerisinde ise öncelikle Yönetmeliğin m. 13/8 fıkrası gereğince e-Duruşmayı kapatıp yeniden açmalı, buna rağmen sorun devam ediyorsa duruşmaya katılan tarafın dosyanın işlemde kaldırılması istemi halinde gerekçesinde yaşananları belirterek katılmayan tarafa bir haftalık itiraz süresi vermeli, verilen süre içerisinde itiraz edilmemesi veya itirazın haksız olduğunun anlaşılması halinde dosyanın işlemde kaldırılacağına ilişkin ara karar vermelidir. Verilen ara karar üzerine e-Duruşmaya katılmayan taraf veya vekilinin bir haftalık süre içerisinde kusurlarının bulunmadığına dair itiraz sebeplerini ve itirazının dayanağına ilişkin tüm delillerini sunması üzerine mahkemenin Adalet Bakanlığında teknik inceleme istemesi gerektiğini düşünmekteyiz. Adalet Bakanlığında gelen inceleme neticesinde tarafın veya vekilinin kusursuz olduğunun tespiti halinde mahkeme davaya kaldığı yerden devam etmelidir. Tarafın kusurlu olduğunun ortaya çıkması halinde ise ara kararın sonuçları aynen uygulanmalıdır³⁶.

<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/yargitayindex.htm>. Kanaatimizce dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilmesi kararı yerinde olmakla birlikte burada yapılması gereken ilk derece mahkemesince aksaklığın kaynağını araştırmak ve bunun neticesine göre işlem yapmak olmalıdır. Ayrıca Bölge Adliye Mahkemesinin kaldırma kararında gerekçelendirdiği üzere e-Duruşmaya katılmayan davacı vekiline irtibat numarasından ulaşmak şeklinde usulî bir zorunluluk yoktur.

³⁶ Yargıtay'ın görüşüne karşılık Adana Bölge Adliye Mahkemesinin vermiş olduğu karar oldukça yerindedir. Buna göre *Davacı vekili istinaf dilekçesinde özetle: 22.11.2022 tarihinde Yerel Mahkeme tarafından verilen kararda "E duruşma talebinde bulunan davacı vekilinin 2 - 3 defa bağlantı talebinde bulunulmasına rağmen hazır olmadığı görüldü."* şeklinde HMK 150 maddesi uyarınca davanın açılmaması sayılmasına karar verildiğini, duruşma saati olan 10.00 da e-duruşma ekranının açıldığını, katılım sağlandığını ancak tarafları dışında yerel mahkemece veya başka bir kimsenin e-duruşma ekranına bağlanmadığını, duruşma saatinden mesai bitimine kadar e-duruşmaya bağlı bulduklarını, buna rağmen yerel mahkemece duruşma zaptına iki - üç defa bağlantı talebinde bulunulduğunun ifade edildiğini, 4,5-5 saat boyunca sanal ortamda hazır beklediklerini, buna rağmen yerel mahkemenin bağlantıda hazır görünmediğini ve bu durumun müvekkili hakkında hak kaybına sebep olmaması için taraflarınca ekran görüntülerinin alındığını, taraflarınca duruşmanın yapıldığı gün dilekçe sunulurken bu hususların belirtildiğini, talepte bulunulmasına rağmen yerel mahkeme tarafından işlem yapılmaması nedeniyle veri kaybı oluşması nedeniyle müvekkilinin mağduriyetine sebep olacak şekilde dosyanın karara bağlandığını, duruşma saatinden mesai bitimine kadar taraflarınca UYAP ekranı başında hazır beklediklerini, e-duruşma oturumuna defalarca bağlandıklarını ve duruşma saatinden mesai bitimine kadar saatlerce bağlı kaldıkları halde bağlantının sağlanmadığını, duruşma sırasında mahkeme katibine ulaşılmasının imkansız olduğunu, gerektiğinde mahkemenin kolayca taraflarına kolayca ulaşabiliyor olduklarını, oturum sürecinde

Öte yandan burada diğer bir hukuki çare olarak HMK m.95 ve devamında düzenlenen eski hâle getirme kurumuna da başvurulabilmelidir. Buna göre elde olmayan sebeplerle, kanunda belirtilen veya hâkimin kesin olarak belirlediği süre içinde e-Duruşmaya katılmayan kimse, eski hâle getirme talebinde bulunabilmelidir. Bu talep işlemin süresinde yapılamamasına sebep olan engelin ortadan kalkmasından itibaren iki hafta içinde en geç nihai karar verilmeye kadar yazılı bir dilekçe ile yapılmalıdır. Ancak, nihai karar e-Duruşmaya elde olmayan sebeple katılmayan bir tarafın yokluğunda verilmişse, kararın verilmesinden sonra da eski hâle getirme talebinde

---

yaşanmış teknik aksaklık nedeniyle kendileri ile iletişime geçilmediğini, yokluklarında duruşma yapıldığını, gerekli teknik imkan ve hazır bulunmuşluğun sağlanmasına rağmen adil bir yargılamanın gereklerinin yerine getirilmediğini, dosyaya sunulan ekran görüntülerinden de anlaşılacağı üzere e-duruşmaya bağlandıklarını, ekranlarında başka bir bağlantının mevcut olmadığını, hata olduğu düşünülerek giriş çıkış yapıldığını, bu sırada UYAP üzerinden alınan duruşmaların sırasının takip edildiğini, duruşmanın alındığının UYAP üzerinden anlaşılması üzerine ekran görüntülerinin alındığını, verilen kararın hukuka aykırı olduğunu beyanla yerel mahkeme kararının bozulmasını talep etmiştir.

Mahkemece 01.04.2022 tarihli celsede 2 nolu ara karar uyarınca davacı vekilinin mazeretinin kabulüne, duruşma günü ve saatinin UYAP'tan öğrenilmesine, 3 nolu ara kararı ile de ön inceleme duruşmasının bir sonraki celse yapılmasına, duruşmanın 21.06.2022 tarihine bırakılmasına karar verildiği, 21.06.2022 tarihli celsede davacı asil ve vekilinin hazır olmaması nedeniyle takip edilmeyen dava dosyasının HMK'nın 150/1 maddesi gereğince işlemde kaldırılmasına karar verildiği, davacı vekili tarafından 05.07.2022 tarihinde yenileme dilekçesi verildiği, Mahkemece 07.07.2022 tarihinde yenileme tensip zaptı düzenlenerek duruşmanın 22.11.2022 günü saat 10.00 a bırakıldığı, davacı vekilinin UYAP üzerinden 02.09.2022 tarihinde e duruşma talebinde bulunduğu, 22.11.2022 tarihli celsede Mahkemece "E duruşma talebinde bulunan davacı vekilinin 2 - 3 defa bağlantı talebinde bulunulmasına rağmen hazır olmadığı görüldü." şeklinde tutanağa yazıldığı ve davalı vekilinin de davayı takip etmeyeceğini bildirmesi üzerine mahkemece aynı celse, üst üste takip edilmeyen davanın HMK'nın 150 ve devamı maddeleri gereğince açılmamış sayılmasına, istinaf yolu açık olmak üzere karar verildiği görülmüştür.

Hukuk Mahkemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmeliğin, duruşmanın icrasını düzenleyen 13.maddesinde... (8)e-Duruşma esnasında ses ve görüntü naklinin aynı anda sağlanamaması veya yaşanan kesintinin beyanların anlaşılmasını güçleştirilmesi durumunda e-Duruşma yeniden açılır. Söz konusu aksaklığın devam etmesi halinde gerekçesi belirtilerek e-Duruşma sonlandırılır ve bu husus tutanağa geçirilir. (9) Taraf veya vekilinin kusur olmaksızın teknik sebeplerden dolayı e-Duruşmanın yapılamaması halinde ilgili taraf ve vekil yönünden Kanunun 150. maddesinin birinci fıkrası uygulanmaz. (10) e-Duruşma öncesinde veya e-Duruşma sırasında ortaya çıkan teknik sorunlar ve bu sorunların kaynağı, istem halinde Bakanlık tarafından mahkemeye bildirilir. Düzenlemesinin mevcut olduğu, davacı vekilince duruşmada hazır bulunduğuyla ilişkin ekran görüntülerinin sunulduğu ve ekran başında hazır olduğunun belirtildiğini, mahkemece Yönetmeliğin (8)e- bendinde belirtilen şekilde işlem yapılmadığı anlaşılacakla HMK'nın 150.maddesi uyarınca davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi hatalı olmuştur.' Adana Bölge Adliye Mahkemesi 13. Hukuk Dairesi Dosya No: 2023/126, Karar No: 2023/268, K.T: 07.04.2023.
<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/yargitayindex.htm>.

bulunulabilmelidir. Dilekçede, e-Duruşmaya katılamamanın dayandığı sebepler ile bunların delil veya emareleri de gösterilmelidir. Katılamayan e-Duruşma için eski hâle getirme talebi hangi mahkemede e-Duruşma yapılacak idi ise o mahkemeye yapılmalıdır.

Mahkemece, katılamayan e-Duruşmaya ilişkin eski hâle getirme talebinin kabulü hâlinde, katılamayan e-Duruşmadaki hangi işlemlerin geçersiz hâle geldiği kararda belirtilmelidir. Ancak ıslahla geçersiz kılınamayan ikrar, tanık ifadeleri, bilirkişi rapor ve beyanları, keşif ve isticvap tutanakları, yerine getirilmiş olan veya henüz yerine getirilmemiş olmakla beraber, karşı tarafın yerine getireceğini ıslahtan önce bildirmiş olması koşuluyla, yeminin teklifi, reddi veya iadesi işlemleri e-Duruşmaya ilişkin eski hâle getirme talebinden de etkilenmemelidir.

E-Duruşmaya katılacak olan yerin fiziksel koşulları e-Duruşma Yönetmeliğinin 5. maddesinin 2. fıkrasında tarif edilmiştir. Buna göre e-Duruşmaya katılımın sağlanacağı yerin, her türlü etki ve yönlendirmeden uzak, ilgilinin yüz ifadelerini, vücut hareketlerini, tavır ve davranışlarını gözlemlemeye, duygularını anlamaya ve söylediklerini net bir şekilde dinlemeye imkân sağlayacak nitelikte olması gerekir. Fıkra da belirtilen koşullar e-Duruşmaya katılan taraflar, vekiller, bilirkişi ve uzmanlar için aynen geçerlidir. Hatta hâkimin e-Duruşmaya katılacağı mahkeme salonunun da hâkimin ve salonda bulunanların yüz ifadelerini, vücut hareketlerini, tavır ve davranışlarını gözlemlemeye, duygularını anlamaya ve söylediklerini net bir şekilde dinlemeye imkân sağlayacak nitelikte teknik altyapıyı barındırması gereklidir³⁷.

E-Duruşmaya katılacak taraf vekilleri açısından, e-Duruşmaya katılacak yerin fiziksel koşullarına ilişkin olarak kanun koyucu 1. fıkra lafzında önce sayma yöntemine giderek taraf vekillerinin avukatlık bürosundan, baro tarafından bu amaç için belirlenen bölümden, adliyede bu amaca tahsis edilen yerden katılım sağlayabileceğini belirtmiş ancak fıkranın devamında ise torba bir ifade kullanarak her türlü etki ve yönlendirmeden uzak, ilgilinin yüz ifadelerini, vücut hareketlerini, tavır ve davranışlarını gözlemlemeye, duygularını anlamaya ve söylediklerini net bir şekilde dinlemeye imkân sağlayacak başkaca uygun bir yerden de duruşmaya katılabileceğini düzenlemiştir.

Fıkra da belirtilen uygun bir yerden kasıt, vekilin bulunduğu yerin duruşma düzeninin bozmayacak, gerekli teknik imkânlarla sahip, vekilin vücut hareketlerinin net bir şekilde gözlemlenebileceği, sessiz ve güvenli bir ortamdır. Bu şartlara haiz olmak kaydı ile vekilin meskeninden, yazlığından, ofisinden, atölyeden, depodan veya açık havada bir ortamdan dahi e-Duruşmaya katılması mümkündür. Bununla birlikte bulunulan yere ilişkin temel şartları taşımayan bir yerden duruşmaya katılımı mahkeme kabul etmemelidir. Bu bağlamda mehz hukukta

---

³⁷ Glunz, s.106 vd.

yüzme havuzundan, spor alanından, vücut veya yatar pozisyonda elektronik ortamda duruşmaya katılım talebine izin verilmemektedir³⁸.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.149 ve e-Duruşma Yönetmeliği m.14/1 hükümleri gereğince e-Duruşma ile mahkeme huzurunda fiziken yapılan duruşma arasında, duruşmanın düzeni, usûlü, esasları ve sonuçları bakımından bir farklılık yoktur. Bu bağlamda yargılama düzeninin gerektirdiği şekilde taraf vekillerinin e-Duruşma esnasında da cüppe giymeleri hem HMK m. 151 hükmü ve e-Duruşma Yönetmeliği m.14/1 hem de Avukatlık Kanunu m.49/1 gereğidir. Avukatlık Kanunu m.49/1 ile avukatlara, mahkemelere Türkiye Barolar Birliği tarafından şekli belirlenen cübbeyle çıkmak zorunluluğu yüklenmiştir³⁹. Kanun koyucu Avukatlık Kanunu 49/1 maddesinde, fiziki olarak yahut ses ve görüntü nakli vasıtasıyla mahkemelere katılmak konusunda bir ayırım yapmamıştır⁴⁰. Yasal düzenlemelerde yer alan cübbeyle çıkma

³⁸ LAG Düsseldorf 12SA 453/20 (BeckRS 2021/3353 kn. 27 ff). Alman hukukunda hareket halindeki bir trenden, bir arabadan veya bir uçaktan ses ve görüntülü duruşmaya katılım uygulamada mümkün değildir. Zira e-Duruşma talebinde katılacak yerin önceden mahkemeye bildirilmiş belirli bir yer olması ve mahkemenin de bu yeri onaylaması ve duruşma tutanağına yazması gerekecektir. Bkz. *Anders/ Gehle*, s.648; *Windau*, s. 2756. Türk Hukukunda *Meriç/Arslanpınar Tat'a* göre de duruşmaya elektronik yolla katılmanın mümkün olduğu yerler yargılama faaliyetinin ciddiyetini zedelememelidir. Bu nedenle duruşmaya elektronik yolla katılma talebinde bulunan kişi elektronik yolla duruşmaya katılacağı yerle ilgili bilgi vermelidir ve hâkim de verilen bilgiyi değerlendirerek talep hakkında karar vermelidir. Talepte gösterilen 'bulunulacak yer' dışında başka yerden duruşmaya katılma durumunda temel şarta uygunluk varsa, bu durum dosyanın işlemden kaldırılmasına yol açmamalıdır. Bkz. *Meriç/ Arslanpınar Tat*, s.216. Kanımızca bazen katılacak yerin ilgililerde de kesin olarak tespitin zorluğu ve e-Duruşmanın amacı gözetilerek e-Duruşma düzenini ve yargılama akışını bozmamak kaydı ile katılacak yerin önceden mahkemeye bildirilmesi zorunluluğuna gerek olmadığını düşünüyoruz. Ancak ilgilinin yüz ifadelerini, vücut hareketlerini, tavır ve davranışlarını gözlemlemeye, duygularını anlamaya ve söylediklerini net bir şekilde dinlemeye müsait olmayan bir taşıt içerisinde E-Duruşmaya katılımın yerinde olmayacağı düşüncesindeyiz.

³⁹ Türkiye Barolar Birliğinin 17- 18 Aralık 2022 tarihinde 37. Olağan Genel Kurulu'nda Kabul Edilen meslek kuralları metnine göre '*Avukatlar ve avukat stajyerleri, mesleğe yaraşır bir kılık ve kıyafetle mahkemelerde görev yaparlar. Duruşmalara, Türkiye Barolar Birliği'nce şekli saptanmış cübbe ile çıkarlar*'. Yenilenen düzenleme ile daha önceden yürürlükte olan '*Avukatlar ve avukat stajyerleri duruşmalara, Türkiye Barolar Birliği'nce şekli saptanmış cübbe ile ve temiz bir kıyafetle çıkarlar. Erkek avukatlar, iklim ve mevsim koşullarının elverdiği ölçüde kravat takarlar*.' ifadesi meslek kuralı olmaktan çıkarılmıştır.

⁴⁰ Ses ve görüntü nakli vasıtasıyla dinlenen vekil de duruşmaya mutlaka cübbeyle katılmak durumundadır. Her ne kadar fiziki olarak mahkeme salonunda bulunulmasa da bu hükmü geniş olarak yorumlamak ve ses ve görüntü nakli vasıtasıyla yürütülen duruşmaları da buna dâhil etmek yerindedir. Duruşmaların ciddiyeti bunu gerektirir. Bkz. Gökçe Varol Karaosmanoğlu, *Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşma Yapılmasına İlişkin Olarak 7251 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişikliklerin Doğrudanlık İlkesi Kapsamında Değerlendirilmesi*, AndHD, Cilt: 8 | Sayı: 1 | Ocak 2022 | s. 71-92, s.86; Aziz

zorunluluğuna ilişkin emredici hükümlerin yanı sıra adaletin kutsiyetine olan saygı ve mahkemelerin de adalet dağıtılan yerler olması nedeniyle; e-Duruşma esnasında yargıya, yani mahkemeye saygı göstermek, adalet talep eden herkes için bir görev niteliğindedir. Zira cübbe sıradan bir kıyafet değil, vicdanın ve tarafsızlığın sembolüdür⁴¹. Cübbe, savunma makamını iddia ve yargılama makamından ayırmak, savunma yapacak avukatların eşitliğini göstermek ve meslek tekelinin baroya kayıtlı avukatlarda olduğunu göstermek gibi amaçlara hizmet eder ve resmiyeti korur⁴².

D- E-DURUŞMA PORTALINA İLİŞKİN SORUNLAR VE ÖNERİLER

E-Duruşma talebinin mahkeme tarafından kabulünden sonra mahkemece belirlenen günde e-Duruşma anının gelip gelmediğini veya aynen fiziki ortamdaki duruşma listesinde olduğu gibi e-Duruşmaya kaç duruşma kaldığını avukatlar Avukat Portal/CELSE üzerinden takip edebilmektedir. E-Duruşma için belirlenen an geldiğinde mahkemenin davet istemi üzerine Avukat Portal/CELSE üzerinde Duruşma Sorgulama menüsünde ilgili duruşma kaydında ‘Duruşmaya Katıl’ butonu aktif olmaktadır. Bu durumda e-Duruşma talebi önceden onaylanmış avukatlar duruşmaya dahil olabilmektedir. Ancak bu usul Türkiye Barolar Birliği tarafından e-Duruşmaya ilişkin yapılan araştırma raporlarında, duruşmaya katılan taraf vekilleri açısından uygulamada en zorluk yaşanan hususlar arasında gösterilmiştir⁴³. Zira vekiller, ekran başında e-duruşmanın başlayacağı ‘Duruşmaya Katıl’ butonunun aktif olacağı zamanı beklemenin başlı başına stres kaynağı olduğunu, üstelikte duruşma takip sayfası ve “Duruşmaya Katıl” butonunun ara yüzlerinin ayrı sayfalarda olmasının duruşma takibini zorlaştırdığını, sayfalar

---

Serkan Arslan, Hukuk Yargılamasında Videokonferans Yöntemi (*E-Duruşma*) (HMK m. 149), Ankara-2023, s.185.

⁴¹ Sembolik olarak cübbe farklı değerleri temsil etmektedir. Yargı kimseden emir almadığı, bağımsız olduğu için, kimsenin önünde iliklenmesin diye düğmesi yoktur. Yargı, kamu hizmeti olduğu için cübbenin cebi de yoktur. Türkiye’de ve dünyada tek tip cübbe zorunluluğu olan ülkelerde asıl amaç; yargının bağımsız ve adalet odağında gerçekleştiğini görsellikte de belirtmektir. Bkz. <https://lawstudent.com/kategori-disi/avukatlik-cubbesinin-tarihi/> E.T: 03.04.2023.

⁴² Cübbe görevin gerektirdiğı vakarı somutlaştırır. Giysi orta çağın meslek loncasına mensup olmanın işareti gibi bir şey sayılmamalıdır. Giyside meslek ahlakına bağlılık taahhüdünden gayrı eşitliğı kabul anlamı da vardır. Çünkü eşitlik, meslek dışı değerlerin fark yaratamayacağı iddiasını taşır. Hâkim, savcı, avukat cübbelerinin ortak rengi siyahtır. Giysiler, her üç makamın, kanunlara ve meslek kurallarına bağlılık içinde görevli tutulduklarının alametidir. Bu itibarla avukatlık cübbesinin ardındaki anlam tüm meslek törelerine bağlılık ve bunun sonucu olan sorumluluktur. Bkz. Faruk Erem, Meslek Kuralları, 3.B., Ankara-1977, s.87.

⁴³ https://d.barobirlik.org.tr/komisyon/bilisim/raporlar/e-durusma_raporu.pdf s.2 vd.

arasında sürekli gezinmek durumunda kalınmasına neden olduğunu belirterek, duruşmanın saatinde alınmadığı durumlarda bu durumun hak kayıplarına da neden olduğunu ifade etmişlerdir.

Yine aynı raporda uygulamada bazı durumlarda ise ‘Duruşmaya Katıl’ butonunun kendiliğinden aktif olmadığı, avukatların sürekli sayfayı yenilemek zorunda kaldığı, bu duruma çare olarak düşünülen sesli duruşma bildiriminin kendiliğinden tetiklenmediği ve pratik olarak bir faydasının olmadığını belirtilmiştir. Bu duruma başka bir çare olarak katılım butonun aktif olmadığı durumlarda bazı mahkeme mübaşirlerinin avukatı cep telefonu ile aradığı, sayfayı yenilemesini istediği ve duruşmaya bu şekilde katılım sağlandığı bildirilmiştir. Ancak bazı mahkemelerde ise avukat aranmadan “bağlanan olmadı” şeklinde tutanak tutulduğu belirtilmiştir.

Bakanlık tarafından bu sorunun çözümüne ilişkin olarak katılım butonunun aktif olduğu anda vekilin UYAP bildirim sistemine gönderilen ‘e-Duruşma başlamıştır’ mesajı şikayetleri çözmeye yönelik önemli bir adımdır.

Buna ilave olarak e-Duruşma katılım işlemine ilişkin yazılımdan kaynaklı bu sorunların çözümü için öncelikle e-duruşma ara yüzüne LOBİ sistemi getirilmesi düşünülebilir. Lobi sistemi Google Meet, Microsoft Teams gibi yabancı yazılımlar ve Aselsan iştiraki bir şirket tarafından geliştirilen Bizbize gibi yerli konferans programlarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda raporda da belirtilen e-Duruşmaya katılım istemi şu şekilde tasarlanabilir: Avukat, belirlenen duruşma saatinden 5 dakika önce butonu tıklayarak sanal lobide bekleme konumuna geçebilmeli böylelikle duruşma hâkimi avukatın e-duruşmaya katılmak için hazır olduğunu kendi ekranından görebilmelidir. Hâkim duruşmayı başlattığında ise ekran başındaki avukatın bilgisayarı ya da mobil cihazında sesli uyarı yapılarak, bekleme konumundaki avukat otomatik olarak e-duruşma ortamına alınabilmelidir. Lobide bekleyen avukatların duruşma için hazır olduklarının mahkeme tarafından da görülmesi sayesinde hazır olunmayan dosyalar için zaman harcanmadan hazır olanlara başlanması mümkün olabilecek, avukatlar da zamanında alınmayan duruşmalarda sürekli duruşmanın başlamasını takip etmek zorunda kalmayacaktır. Hatta vekilin o anda başka bir e-Duruşması var ise mahkeme hâkimi avukatın o anda başka bir mahkemede e-duruşmaya katıldığını UYAP’tan görebilmeli, duruşmayı başlatmadan bir sonraki duruşmasına geçebilmelidir. Mahkeme avukatın diğer e-Duruşmasının bittiğini gördüğünde kendi mahkemesinin e-duruşmasını başlatabilmelidir.

Türkiye Barolar Birliği raporunda ayrıca E-duruşma ekranına mahkeme ile avukatın mesajlaşabileceği bir mesaj modülünün eklenmesi tavsiye edilerek bu sayede, avukatların duruşma sırasında yaşanabilecek bir teknik sorun anında mahkemeye yazılı olarak beyanda bulunulabilmesi, ses ve görüntü sorunu yaşandığı durumlarda mesaj modülü üzerinden haberleşilebilmesi önerilmiştir.

Mesaj modülünün diğer bir katkısı duruşma saatinin aşırı derecede sarkması (özellikle de öğle arası verilen durumlar) halinde avukatların durumdan haberdar edilmesine ilişkin olacaktır. Zira portalda yer alan

duruşma takip listesinden bu hususta bilgi edinilememektedir. Avukatlar bu durumlarda mahkeme kalemini telefonla aramakta ve bilgi almak durumunda kalmaktadır. Portal'a eklenecek mesaj modülü sayesinde mahkemece avukata bu durum bildirilebilecek, gerek mübaşirlerin avukatları araması, gerekse avukatların mahkeme kalemini aramalarının önüne geçilebilecektir.

E-Duruşma portalına ilişkin diğer bir sorun ise duruşma takip ekranı ile e-Duruşmaya katılma butonunun aktif olduğu sayfaların farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Buna ilişkin sayfalar arasındaki gezintiyi ortadan kaldırmak için duruşma takip listesi ile e-Duruşma arayüzünün aynı ekranda olması sorunu çözebilecektir. Ayrıca ekranda duruşma listesinin insicamlı bir şekilde ilerlemesi ve bekleyen kişilerin buna göre hazırlık yapabilmesi için duruşma listesinin güncelleme tetikleyicisi duruşma zaptının açılması olmamalıdır. Kâtipler, kendi ekranlarındaki duruşma listesinden duruşmayı başlatmak zorunda olmalı, avukatların listesine bu durum yansımalıdır. Zabıt kaydedildiğinde de "duruşma bitti" durumu avukatların duruşma takip listesine yansımalıdır.

SONUÇ

Teknolojik gelişmeler ve bunun neticesinde ortaya çıkan yenilikler, sayısı her geçen gün daha da artan ve giderek daha karmaşık hale gelen uyuşmazlıkların yargı merci önlerinde usul ekonomisine uygun şekilde sonuçlandırılabilmesi için e-Duruşma yönteminin kullanılması günümüzde kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu amaçla hukuk yargılamalarında dosya taraf veya vekillerinin aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden duruşmaya katılmalarına ve usul işlemleri yapabilmelerine, ayrıca tanığın, bilirkişinin veya uzmanın aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden dinlenilmesine imkân sağlayan 'e-Duruşma' uygulaması ülkemizde 15 Eylül 2020 tarihinde hayata geçirilerek uygulanmaya başlanmıştır. Hal böyle olmakla birlikte geçen süreçte e-Duruşma icrası esnasında çeşitli yasal ve pratik sorunlarda ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda dinamik bir yapıya sahip olan hukuk sistemlerinin bu sorunların üstesinden gelmesi ve değişen şartlara uyum sağlaması tabiatı gereğidir.

Adil ve hakkaniyete uygun bir yargılamanın asgari gereksinimleri aynı zamanda medeni usûlün temel ilkeleriyle özdeştir. Bu gereksinimler hukukî dinlenilme hakkı, usul ekonomisi ilkesi, tarafların mahkemece doğrudan dinlenmesi, karar veren makamın tarafsızlığı gibi ilkelerin özünde yer almaktadır. E-Duruşma yönteminin yaygınlaşması en başta yargılamanın usul ekonomisi ilkesine uygun şekilde gerçekleşmesine katkı sağlayacağı gibi, yargılama makamının deliller hakkında kişisel izlenim elde etmesini kolaylaştıracak, bu yolla gerçeğe daha kolay ulaşılabilir. Öte yandan her iki tarafın ortaya koyduğu delilleri, iddia ve savunmalarını, uyuşmazlığı çözecek mahkeme salonunda bulunan teknolojik imkânları kullanarak ses ve görüntü nakli yolu ile hâkime aracı olmaksızın anlatabilmesi, tarafların adalete ve yargıya duyduğu güveni artıracaktır.

Teknolojinin gelişimine paralel olarak her geçen gün önemi daha fazla artan ve neredeyse tüm duruşma salonlarında kullanılmaya başlanan e-Duruşma yöntemine ilişkin usul ve esasların, HMK m.149 düzenlemesinin yapmış olduğu atfa binaen Yönetmelik hükümleri ile düzenlenmesi özellikle e-Duruşmanın icrası aşamasında, (yasada bulunmamasına rağmen Yönetmelik m.8 hükmü ile e-duruşma taleplerinde gerekçe belirtilmesi şartının getirilmesi, HMK m.172/2'de yer alan hastalık, engellilik veya benzeri sebepler şeklinde ifade edilen istisnai hallerin e-Duruşma Yönetmeliği m.11/4 hükmü ile daraltılarak ve sadece hastalık, yaşlılık veya engellilik sebebine hasredilmiş olması, e-Duruşmada yapılan feragat, kabul ve sulhe ilişkin beyanların Yönetmelik ile yeni bir duruşma günü tayin edilerek huzurda tekrarlanması şartının getirilmesi gibi) normlar hiyerarşisinden kaynaklı sorunlara neden olabilecektir. Bu bağlamda ilerleyen zamanda e-Duruşma yönteminin yargılama usulündeki gelişimine paralel olarak bu yöntemin usul ve esaslarının da HMK çerçevesinde ele alınması düşünülmelidir.

Mahkemenin e-Duruşma talebine ilişkin kararı ara karar niteliğindedir. Kanun koyucu mevzuatta e-Duruşma talebine ilişkin kararın her ne kadar kesin olduğunu belirtse bile verilen kararın hukuka aykırılığı nihai karara karşı yapılan kanun yolu başvurusunda ileri sürülebilmelidir. Bu minvalde e-Duruşma talebinin reddi nedeniyle başka türlü elde edilemeyecek olan delillerin tüketilmediği, e-Duruşma esnasındaki teknik arızalar nedeniyle iletişimin yeterince sağlanamadığı bunun da sözlülük, hukukî dinlenilme ve adil yargılanma hakkını kısıtlayarak esasa etkili usul hatası olduğu şeklinde sebeplerle nihai karara itiraz edilebilmelidir.

Hukuk Muhakemeleri Kanununda ve e-Duruşma Yönetmeliğinde istinaf aşamasında veya temyiz aşamasında e-Duruşmanın yönteminin kullanımına ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır.

Bölge adliye mahkemelerinde HMK 353. maddede belirtilen hâller dışında asıl olan duruşma yapılmasıdır. Bölge adliye mahkemelerinin kendi yargı çevresine bağlı birden fazla şehirden gelen çok sayıdaki dosyayı incelemek zorunda kaldığı ve bunlarla ilgili yapılacak duruşmaların usul ekonomisi açısından zorluğu düşünüldüğünde bölge adliye mahkemelerinde de E-Duruşma yönteminin kullanılması HMK m.356/1'de ifade edilen, istinaf incelemesinin kural olarak duruşmalı olacağına yönelik kurala işlevsellik kazandırarak sözlülük, doğrudanlık, adil yargılanma, hukukî dinlenilme gibi birçok temel hak ve ilkenin daha etkin şekilde korunmasına yardımcı olacaktır. Kaldı ki HMK m.360'da tahkikatın yürütülmesi ve duruşmaların yapılması konusunda istinafa ilişkin hükümlerde farklı bir düzenleme yoksa ilk derece mahkemesindeki yargılama usulüne göre işlem yapılacağı, ilk derecedeki duruşmalara ilişkin hükümler istinafın niteliğine uygun düştüğü ölçüde uygulanacağı belirtilmiştir. Bu çerçevede bölge adliye mahkemesinde uygulanacak yargılama usulü bakımından ilk derece mahkemesine ilişkin hükümlere atıf yapıldığı için yasal olarak da bölge adliye mahkemesinde ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılmasının önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır.

Temyiz aşamasında e-Duruşma yönteminin kullanımına ilişkin olarak ise; kural olarak Yargıtay tarafından gerçekleştirilen temyiz incelemesi dosya üzerinden gerçekleştirilir. Ancak HMK m.369'da belirtilen istisnai durumlarda temyiz aşamasında da duruşma yapılır ve Yargıtay, tarafları veya gelen tarafı dinledikten sonra, taraflardan hiçbiri gelmemiş ise dosya üzerinde inceleme yaparak kararını verir. Bu noktada kararların hukuka uygunluğunu denetlemek için yapılacak olan temyiz duruşması, tarafların talep etmesi halinde, ses ve görüntü naklinin bulunduğu imkândan yararlanılarak e-Duruşma şeklinde yapılabilir. Nitekim temyiz aşamasındaki duruşmanın sadece Yargıtay'ın bulunduğu Ankara'da gerçekleştiriliyor olması, Türkiye'nin farklı yargı çevrelerinde görülen davaların taraflarının ve vekillerinin duruşma için Ankara'ya gelme mecburiyetini doğurmaktadır. Bunun neticesinde taraflar ve vekiller için zaman, emek ve masraf külfeti ortaya çıkmaktadır. İşbu noktada teknolojik imkânlar kullanılarak Yargıtay'da duruşma safhasında tarafların talebi üzerine kullanılacak e-Duruşma yöntemi tarafları ve vekilleri zaman, emek ve masraf külfetinden kurtaracak bir çözüm yolu olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bu imkân HMK m.369/5 de ifade edilen, tarafların duruşmaya gelememesi durumunda dosya üzerinden karar verme riskini de azaltarak sözlülük, doğrudanlık, adil yargılanma, hukukî dinlenilme gibi birçok temel hak ve ilkenin daha etkin şekilde korunmasına hizmet edecektir.

KAYNAKÇA

Alangoya Y/ Yıldırım K/ Yıldırım N D, Medeni Usûl Hukuku Esasları, B.7, İstanbul-2009.

Anders M/ Gehle B, Zivilprozeßordnung mit GVG und anderen nebengesetzen, 80. Auflage, 2022.

Anders M/ Gehle B, Zivilprozeßordnung mit GVG und anderen nebengesetzen, 80. Auflage, 2022.

Araalan C, <https://www.hukukvebilisimdergisi.com/yargida-e-durusma-donemi/> Yargıda e-Duruşma dönemi (Erişim: 13.06.2022). (Araalan-Bilişim, E-makale)

Arslan A S, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Medeni Usûl Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi, Ankara-2012.

Arslan A S, Hukuk Yargılamasında Videokonferans Yöntemi (*E-Duruşma*) (HMK m. 149), Ankara-2023.

Arslan R/ Yılmaz E/ Taşpınar Ayvaz S/ Hanağası E, Medeni Usûl Hukuku, 8. Baskı, Ankara-2022.

Atalı M/ Ermenek İ/ Erdoğan E, Medeni Usûl Hukuku, 4. B, Ankara-2021.

Çiftçi P, “Pandemi Sürecinde Yargının İşleyişine İlişkin Alınan Tedbirlerin Türk Medenî Yargılama Hukukunda Yargısal Temel Haklar ve Özel Olarak Doğrudanlık İlkesi Üzerinde Yarattığı Etkiler”, 2020 (<https://blog.lexpera.com.tr/pandemi-surecinde-yarginin-isleyisine-iliskin-alinan-tedbirlerin-turk-medeni-yargilama-hukukunda-yargisal-temel-haklar-ve-ozel-olarak-dogrudanlik-ilkesi-uzerinde-yarattigi-etkiler/>, E.T.: 23.11.2021).

Edis S, Hukukun Uygulanmasında Yargıca Tanınmış Takdir Yetkisi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 30 (1973), s.169-196.

Erem F, Meslek Kuralları, 3.B., Ankara-1977.

Giritli İ/ Bilgen P/ Akgüner T, İdare Hukuku, İstanbul, 2006.

Glunz B, Psychologische Effekte beim gerichtlichen Einsatz von Videotechnik, 2012.

Gökçe V K, Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşma Yapılmasına İlişkin Olarak 7251 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişikliklerin Doğrudanlık İlkesi Kapsamında Değerlendirilmesi, AndHD, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 71-92.

Görgün L Ş/Börü L/Kodakoğlu M, Medeni Usûl Hukuku, 11. Baskı, Ankara-2022.

Karslı A, Medeni Muhakeme Hukuku Ders Kitabı, 3.Baskı, İstanbul-2012.

Karslı A, Medeni Usûl Hukukunda Usûlü İşlemler, İstanbul-2001.

Kiper O, Hukuk Davalarında Kanıtlar, Ankara-1995.

Krüger W/ Rauscher T/ Fritsche J, Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung, B.1, 6. Auflage, 2020.

Kurt N, Medeni Yargılama Hukukunda Doğrudan Doğrualık İlkesi, Prof. Dr. Bilge Öztan'a Armağan, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.

Kurt Konca N, Medeni Usûl Hukukunda Aleniyet İlkesi, Ankara-2009.

Kuru B/ Aydın B, Medeni Usûl Hukuku El Kitabı, 2. Baskı, Cilt 1, Ankara-2021.

Meriç N/ Arslanpınar Tat T, Elektronik Ortamda Duruşma ve Diğer Yargı Faaliyetlerinin İcrası, Dijital Çağda Medeni Yargı, Ankara-2022, s.189-243.

Musielak H J/ Voit W/ Stadler M, Zivilprozeßordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz, 19. Neubearbeitete Auflage, München-2022.

Nissen U A, Die Online-Videokonferenz im Zivilprozeß, Frankfurt am Main-2004.

Özbay İ, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi? 1. Baskı, Ankara 2012.

Özekes M, Dijital Çağda Yargılama, Adalet Erişim ve Yargılama İlkelerine Genel Bakış, Dijital Çağda Medeni Yargı, Ankara-2022, s.13-55.

Pekcanitez H/ Özekes M/ Akkan M/ Taş Korkmaz H, Medeni Usûl Hukuku, 15. Bası, İstanbul-2017.

Prütting H/ Gehrlein M, Zivillprozessordnung Kommentar, 13. Auflage, Köln-2021.

Rechberger W/ Simotta D A, Grundriss des Österreichischen Zivilprozeßrechts: Erkenntnisverfahren, Wien-2003.

Stein F/ Jonas M/ Leipold D, Kommentar zur Zivilprozeßordnung, Band 3, § 128-252, 22. Auflage, 2011.

Tanrıver S, Medeni Usûl Hukuku, Cilt 1, Ankara-2021.

Thomas H/ Putzo H/ Seiler C, Zivilprozeßordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und den Einführungsgesetzen, 42.Auflage, München-2021.

Yağcı U, İsticvaba İlişkin Olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Düzenlemeler, EÜHFD, C. XVI, S. 1-2 (2012), s.285-308.

Yılmaz E, Hukuk Sözlüğü, Ankara-2005.

Zöllner R/ Greger R, Zivilprozessordnung, 33. Auflage, 2020.